

KORKEAKOULUTUS JA TYÖ

Valmistumassa olevan yhteiskuntatieteilijän näkemyksiä omista opinnoista ja
työelämään siirtymisestä

NINA RÄIHÄLÄ

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Sosiaalipolitiikan Pro gradu -tutkielma

Tammikuu 2011

Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

RÄIHÄLÄ, NINA: Korkeakoulutus ja työ. Valmistumassa olevan yhteiskuntatieteilijän näkemyksiä omista opinnoista ja työelämään siirtymisestä.

Pro gradu -tutkielma, 59s., + 2 liites.
Sosiaalipolitiikka
Ohjaaja: Jouko Nätti
Tammikuu 2011

Tutkielmassa tarkastellaan Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan valmistumassa olevien opiskelijoiden käsityksiä omista opinnoista sekä työelämään siirtymisestä. Tarkentuneina tutkimuskysymyksinä selvitetään, millaisena opiskelija näkee yliopisto-opintonsa työllistymisen näkökulmasta ja millaisia asioita valmistumassa oleva opiskelija pohtii työelämään siirtyessään. Tutkimusta varten haastateltiin yhtätoista Tampereen yliopiston valmistumassa olevaa yhteiskuntatieteilijää teemahaastattelulla. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysilla.

Aihealue on tärkeä, koska monissa aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu, että varsinkin yhteiskuntatieteellisillä aloilla on ollut työllistymisvaikeuksia, jos tutkinto ei ole valmistanut mihinkään tiettyyn ammattiin tai työtehtävään. Olenkin valinnut tutkimusaineistokseni Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellisestä sellaiset pääaineet, joista ei valmistuta tiettyyn profession.

Tutkielman teoria muodostuu aikaisemmista aiheeseen liittyvistä tutkimuksista, jossa käsitellään korkeakoulutuksen määrän ja massoittumisen tuomia ongelmia, työelämän ja yliopiston välistä suhdetta, korkeakoulutusta työelämään valmistajana sekä siirtymistä korkeakoulutuksesta työelämään. Aikaisemmasta tutkimuksesta tuodaan erityisesti esiin yhteiskuntatieteilijöistä tehtyjä tutkimuksia.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että haastatellut opiskelijat näkivät korkeakoulutuksen hyödyllisenä ja työllisyyttä edistävänä asiana. Korkeakoulussa koettiin opittavan sellaisia valmiuksia, joita muualla ei pystynyt oppimaan. Sivuaineiden ja työharjoittelun tärkeyttä korostettiin erityisesti yhteiskuntatieteellisessä pääaineessa, josta ei valmistuta mihinkään tiettyyn ammattiin tai työtehtävään. Sivuaineiden ja työharjoittelun kautta pystyttiin suuntaamaan omaa erityistä opiskelukokonaisuutta ja saamaan tarkempaa kuvaa tulevasta työelämästä. Yliopiston ja työelämän suhteisiin toivottiin enemmän yhteistyötä. Työelämään siirtymisessä oman ammatti-identiteetin rakentumisen heikkous opintojen aikana toi epävarmuutta, mutta haastatellut osasivat kuitenkin tuoda esiin työpaikkoja ja -tehtäviä, jotka olisivat kiinnostavia. Valmistumista ajateltiin pelottavana mörkönä, mutta työtilanteen odotukset erityisesti pitkällä tähtäimellä nähtiin kuitenkin positiivisina. Tuleva työnhaku nähtiin tuskallisena, mutta työnhaun ja työpaikoista kilpailemisen koettiin olevan osa nykyistä yhteiskuntaa.

Avainsanat: Korkeakouluopiskelu, opiskelu, opinnot, opiskelijat, yhteiskuntatieteilijät, työ, työelämä, työllistyminen.

University of Tampere
School of Humanities and Social Sciences

RÄIHÄLÄ, NINA: Higher education and work. Soon to be graduated social scientists views on their own studies and transfer to working life.

Master`s Thesis, 59 pages, appendices 2 p.
Social Policy
Supervisor: Jouko Nätti
January 2011

The purpose of my research is to study soon to be graduated University of Tampere social scientists views on their own studies and transfer to working life. My exact research questions are: how student sees her/his university studies from employment point of view and what kind of things soon to be graduated student think about transferring to working life. The data for the study is comprised of interviews of eleven soon to be graduated University of Tampere social sciences –students. The data was analyzed with content analysis.

The subject is important, because many previous researches has noted that especially in the field of social science there has been trouble in employment when degree has not prepared in any specific occupation or work task. That is why I have chosen my interviewees from those majors in University of Tampere of social sciences which does not prepare in specific profession.

The theory of this research consists of previous researches of this subject, which deals the problems of the amount and extent of higher education, relationship between working life and university, higher education as preparer to working life and trasfer from higher education to working life. Especially previous researches of social scientists are introduced.

As results of this research show, intervieweed students saw higher education useful and advancing for employment. They considered that in higher education you can learn such abilities that you can not learn anywhere else. The importance of secondary subject and practical training was emphasized especially in majors in social sciences, where you do not prepare in any specific occupation or work task. With the help of secondary subject and practical training intervieweed has been able to aim their own special study whole and to get better picture of becoming working life. Intervieweed hoped more co-operations with university and working life. When thinking of transfer to working life intervieweed had uncertainty because the lack of building occupation identity during studies was low, still they could bring up workplaces and work tasks which were interesting. Graduation was seen scary, but expectations of work situations especially in long run were seen positive. Becoming work search was seen distressing, but work search and competing of work places was seen as part of our current society.

Keywords: Higher education, study, studies, students, social scientists, work, working life, employment.

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO.....	1
2 KORKEAKOULUTUS	4
2.1 Korkeakoulutettujen määrä ja massoittuminen	4
2.2 Korkeakoulutuksen ja työelämän suhde	6
3 KORKEAKOULUTUS TYÖELÄMÄÄN VALMISTAJANA.....	8
3.1 Koulutuksen taloudelliset tehtävät.....	8
3.1.1 Työvoiman valmistaminen	8
3.1.2 Inhimillisen pääoman kasvattaminen	9
3.2 Korkeakoulutuksen antamat valmiudet	11
3.3 Opiskeluaikaiset valinnat.....	12
3.3.1 Sivuaaineet	12
3.3.2 Työharjoittelu	14
3.4 Opiskelijan ammatti-identiteetin muotoutuminen	15
4 KORKEAKOULUTUKSESTA TYÖELÄMÄÄN.....	18
4.1 Työmarkkinat	18
4.2 Korkeakoulutettujen työttömyys ja työllistyminen	20
4.3 Työelämän taidot	22
4.4 Työllistymistä edistävät tekijät.....	23
4.5 Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteilijöiden työllistyminen	25
5 TAVOITTEET JA MENETELMÄT	29
5.1 Tutkimuskysymys.....	29
5.2 Aineiston keruu	30
5.3 Tutkimuksen yleistettävyys, luotettavuus ja eettisyys.....	32
5.4 Aineiston kuvaus ja analyysi	34
6 YLIOPISTO-OPINNOT TYÖLLISTYMISEN NÄKÖKULMASTA	38
6.1 Korkeakoulutuksen hyödyllisyys	38
6.2 Korkeakoulutuksen antamat valmiudet	39
6.3 Sivuaaineiden merkitys	40
6.4 Työharjoittelun anti	41
6.5 Ideoita yliopiston ja työelämän lähentämiseen.....	42
7 POHDINNAT TYÖELÄMÄÄN SIIRTYMISESTÄ.....	44
7.1 Ammatti-identiteetin muodostamisen vaikeus opintojen aikana.....	44
7.2 Millainen työ kiinnostaa	45
7.3 Valmistumisen pelko	47
7.4 Työtilanteen odotukset	49
7.5 Työnhaun tuska	50
8 YHTEENVETO JA POHDINTA.....	52
LÄHTEET	60
LIITTEET	68

TAULUKKOLUETTELO

Taulukko 1: Haastateltavat.....	34
---------------------------------	----

1 JOHDANTO

Monessa maassa vastavalmistuneiden ongelmaksi on noussut vaikeudet löytää työtä ja päästä työuransa alkuun. Tämä näkyy esimerkiksi korkeasti koulutettujen tapauksessa koulutuksesta työelämään siirtymiseen liittyvinä ongelmina, kuten siirtymisen pitkittymisenä ja työttömyytenä, mutta myös hankaluuksina löytää työtä joka tasonsa ja alansa puolesta olisi korkeakoulutetulla sopivaa. Vaikeuksien taustalla on vuosikymmeniä jatkunut koulutuksen ja erityisesti korkeakoulutuksen ekspansio ja myös muutokset työmarkkinoilla ja työelämässä. Nämä näkyvät myös koulutetun työvoiman kysynnässä ja tarjonnassa. Monissa maissa onkin havaittu, että korkeakoulututkinnon haltijoiden mahdollisuudet työllistyä korkeaan ja hyvään ammattiasemaan ovat laskeneet. Tutkinnon arvonlasku on kohdistunut erityisesti vastavalmistuneisiin. Vaikka heidän koulutustasonsa on keskimäärin korkeampi kuin edellisillä sukupolvilla niin silti heillä on suurempia vaikeuksia työllistyä uransa aluksi vastaaviin asemiin kuin edellisillä sukupolvilla. Korkeasti koulutetut jakautuvatkin nykyisin laajasti eritavoin arvostettuihin asemiin työmarkkinoilla ja työelämässä. (Kanervo 2006, 10.)

Korkeakoulutettujen määrä ja massoituminen sekä mahdollinen työttömyys herättääkin vakavan kysymyksen siitä, miten opiskelijat kokevat korkeakouluttautumisen, oman tutkinnon hyödynnettävyyden työmarkkinoilla, tulevan työelämän ja sinne sijoittumisen.

Vähävelkainen opiskelu, varma työnsaanti opiskelun jälkeen, vakaa virkaura ja suhteelliseen hyvään palkkatasoon perustuva velkojen nopea takaisinmaksu eivät ole enää tekijöitä, joiden varaan maisterit ja maistereiksi valmistuvat voivat elämänsä rakentaa. Talouden ja yhteiskunnan rakenteiden kiihkeä muutos tekee mahdottomaksi aiemmankaltaisen koulutussuunnittelun ja järkevien opintoreittien ennakoinnin opintoja aloitettaessa. Aiemmin miltei takuvarma investointi, korkeakoulutus, onkin muuttumassa henkilökohtaiseksi riskisijoitukseksi, jossa pelataan hyvin korkein inhimillisin panoksin. Tietty akateeminen pääoma saattaa hetkessä menettää arvonsa ja samalla koko kaavailtu ammattiura kadota alta. (Rinne 1998, 25.) Heikentynyt työllisyystilanne ja korkeakoulukentän voimakas laajeneminen myös ammattikorkeakoulujen piiriin ovat saattaneet pitkän, teoreettispainotteisen koulutuksen

tuottaman osaamisen tarkemman punninnan alle. Työelämän portit eivät avaudu automaattisesti akateemistenkaan tutkintojen avaimin.

Valtaosaa opiskelijoista ja valmistuneista kiinnostaa työllistyminen. Työllistymistä on tutkittu pitkälti makronäkökulmasta eli miten hyvin ja millaisiin työpaikkoihin ihmiset ovat sijoittuneet. Tampereen yliopiston Ura- ja rekrytointipalvelun sivuilta käy ilmi, että korkeasti koulutetuille on toteutettu useita kyselyitä muun muassa työelämään sijoittumisesta ja sen ongelmista liittyen usein yhteiskuntatieteellisiin koulutusaloihin (mm. Korhonen 2004). Raporteista selviää, että etenkin työurien alkuvaiheessa monella on ongelmia työllistymiseen liittyvissä asioissa (Sainio 2008). Oman tutkimukseni erityisyytenä on tutkia valmistumassa olevia opiskelijoita eli vielä yliopiston turvaverkossa olevia.

Oma kiinnostukseni kohdistuu yhteiskuntatieteelliseen koulutukseen, jossa on valmiudet työllistyä hyvin erityyppisiin tehtäviin. Ongelmaksi koetaan se, että koulutusalan sisällä kuitenkin vain muutamista pääaineista valmistuneilla työllistymispolut ovat selkeitä. Tällaisella alalla työllistymispolkujen laaja kirjo korostaa oman osaamisen tiedostamisen tärkeyttä. Tämän alan tutkimuksen tärkeys voidaan huomata myös siinä, että Tampereen yliopistolla on ollut YHTIS-projekti vuosina 2001-2005, jonka tavoitteena on ollut edistää Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellisen koulutusalan opintojen sujuvuutta ja opiskelijoiden työllistymistä. Projektin avulla on kehitetty opiskelijoiden työelämätaitoja ja tehty yhteiskuntatieteilijöiden osaamista tunnetuksi. Viimeaikoina keskustelu yhteiskuntatieteilijöiden sekä valtiotieteilijöiden osaamisesta ja merkityksestä suomalaisessa yhteiskunnassa on ulottunut lehtien yleisönosastoille saakka. Saatu huomio pakottaa kiinnittämään huomiota tämän hetkiseen koulutus- sekä työpolitiikkaan. Löytyykö suurelle korkeakoulutusmassalle koulutusta vastaavaa työtä.

Työpolitiikka ja koulutuspolitiikka kuuluvat molemmat sosiaalipolitiikan lohkoihin. Työpolitiikka on vanhin lohko, jonka keskeisenä tehtävänä on säädellä ja parantaa työehtoja ja työoloja. Työvoimapolitiikalla tarkoitetaan sosiaalipoliittisia toimia, joiden tarkoituksena on ohjata ja säädellä työvoiman tarjontaa ja kysyntää sekä saattaa ne kosketuksiin toistensa kanssa. Koulutuspolitiikan tehtävänä on määritellä koulutuksen tavoitteet sekä pyrkiä takaamaan niiden tasapuolinen saavuttaminen. Koulutuksen

tavoitteet nivoutuvat hyvin läheisesti yhteiskunnassa vallitseviin yleisiin tavoitteisiin ja arvopäämääriin. Koulutuksen tämänhetkiset tärkeimmät tehtävät ovat työvoiman valmistaminen työelämän tarpeisiin, inhimillisen pääoman kasvattaminen, yhteiskunnan valinta, kulttuurin siirtotehtävä ja kansalaisten tasa-arvon toteuttaminen. (Joutsalainen & Halonen 1990, 44, 47, 89.)

Tämä tutkielma keskittyy valmistumassa oleviin Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden opiskelijoihin, jotka arvioivat omaa koulutustaan ja tulevaa työelämään siirtymistä. Tarkentuneina tutkimuskysymyksinä selvitetään, millaisena opiskelija näkee yliopisto-opintonsa työllistymisen näkökulmasta ja millaisia asioita valmistumassa oleva opiskelija pohtii työelämään siirtyessään. Valmistumassa olevat opiskelijat ovat tehneet työharjoittelun ja saaneet jo jonkinlaisen kosketuksen työelämään. Tämän lisäksi he ovat luultavasti jo tarkastelleet tulevia työmahdollisuuksia ja ehkä jopa hakeneetkin jo jotain. Tutkimusaineisto on kerätty teemahaastattelulla.

Tutkielmani rakentuu seuraavasti. Aluksi tarkastelen korkeakoulutuksen määrää ja massoittumista sekä korkeakoulutuksen ja työelämän suhdetta. Sitten keskityn tarkemmin korkeakoulutukseen työelämään valmistajana, korkeakoulutuksen taloudellisen tehtävän, korkeakoulutuksen antamien valmiuksien, opiskeluaikaisten valintojen sekä opiskelijan ammatti-identiteetin rakentumisen kautta. Tämän jälkeen tarkastelen teoriaa ja aiempaa tutkimusta korkeakoulutuksesta työelämään – näkökulmasta, jossa tuodaan esiin työmarkkinoita, korkeakoulutettujen työttömyyttä ja työllistymistä, työelämän taitoja, työllistymistä edistäviä tekijöitä sekä tutustun tarkemmin Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteilijöiden työllistymiseen. Tavoitteet ja menetelmät – kappaleessa esittelen tutkimuskysymyksen, aineiston ja tutkimusmenetelmän. Aineiston esittelyn jälkeen siirryn analyysin käsittelyyn. Tutkimuksen analyysiosuus on jaettu kahteen kappaleeseen, joista ensimmäisessä keskitytään ensimmäiseen tutkimuskysymykseen ja toisessa kappaleessa toiseen tutkimuskysymykseen. Lopuksi kokoan yhteen johtopäätökset ja pohdin niiden merkitystä yleisemmällä tasolla.

2 KORKEAKOULUTUS

Korkeakoululla tarkoitetaan ylemmän asteen oppilaitosta, joka voidaan suorittaa toisen asteen jälkeen. Suomessa korkeakouluja ovat yliopistot ja ammattikorkeakoulut. Tässä tutkielmassa keskityn tarkastelemaan vain yliopistojen korkeakoulutusta. Tässä kappaleessa käyn läpi korkeakoulutettujen määrän ja massoitumisen tuomia ongelmia sekä käyn läpi korkeakoulutuksen ja työn välistä suhdetta.

2.1 Korkeakoulutettujen määrä ja massoituminen

Korkeakoulutus on Suomessa määrällisesti laajentunut koko itsenäisyyden ajan. Asiaan kiinnitettiin huomiota jo 1930-luvulla, jolloin puhuttiin ylioppilastulvasta negatiivisena ilmiönä. 1960-luvulta lähtien tulva-termi kuvasti koulutuksen kysynnän lisääntymistä, mitä pidettiin yhteiskunnan kehityksen kannalta toivottuna ilmiönä. 1980-luvun jälkipuolella ilmiö määriteltiin ylioppilassumaksi, mikä kuvasti koulutuksen ja tarjonnan vastaamattomuutta. Opiskelijavalinta, opintojen pitkittyminen ja keskeyttäminen nousivat merkittäväksi korkeakoulupoliittisiksi ongelmiksi. Samaan aikaan, kun sisäänpääsy yliopistoihin nähtiin opetusministeriössä ongelmaksi, heräsi huoli siitä, että sisään päässeet eivät valmistuneet ja siirtyneet yliopiston ulkopuolelle työelämään. (Mielityinen & Moitus 2002, 8.)

Korkeakoulutettujen määrän kasvu ei ole ollut ongelma pelkästään Suomessa. Korkeakoulutettujen määrä on kaikkialla jälkiteollisessa maailmassa kasvanut viime vuosikymmeninä nopeaan tahtiin. Monissa maissa korkeakouluopiskelijoiden määrä on tuplaantunut aina kymmenvuosittain. (Teichler & Kehm 1995, 116.) Suomen yliopistoissa opiskellaan kansainvälisessä katsannossa suhteellisen paljon, mutta myös suhteellisen kauan ja vanhaksi. Tärkeäksi kysymykseksi kohoaa, löytyykö tulevaisuuden suomesta ”korkeakoulutasoisia” töitä suurelle korkeakoulutusmassalle, ja mitä on tapahtumassa yliopistoista hankittujen akateemisten tutkintojen perinteiselle arvolle toisiin koulutustutkintoihin nähden. Jo nyt valtiovallan toisensuuntaisista tarkoituseristä riippumatta yliopistoista ja ammattikorkeakouluista valmistuva väki tulee kilpailemaan ainakin osin samoilla työmarkkinoilla ja samoista työpaikoista. (Rinne 1998, 15.)

Korkeakoulutuksen massoittumista ja työllisyysongelmia, niin työttömyyttä kuin ennakoitua työvoimapulaakin, pyritään kautta Euroopan ratkaisemaan siirtymällä kaksiportaiseen tutkintorakenteeseen. Tavoitteena on eurooppalaisen korkeakoulualueen vahvistaminen, kilpailukyvyn parantaminen ja kaikenlaisen liikkuvuuden edistäminen. Kandidaatti-maisteri – rakenteella pyritään myös vähentämään keskeyttämiä ja nopeuttamaan valmistumista. (Ahola 2004, 30.)

Työelämän ja akateemisten työmarkkinoiden kannalta olennainen kysymys on, mihin akateemisia taitoja ja ihmisiä tarvitaan tulevaisuuden työmarkkinoilla. Tässä kohtaa tutkimustulokset, tulevaisuuden ennusteet ja näkemykset käyvät vahvasti ristiin. Monet koulutustutkijat etenkin koulutuksen taloustieteen piirissä ovat jo vuosikymmeniä olleet huolissaan jälkitekollisen maiden väestön yli-, liika- ja ohikoulutuksesta. Ylikoulutuksen käsite viittaa tilanteeseen, jossa korkeakoulutettujen asema työmarkkinoilla oleellisesti heikkenee, mikä juontuu korkeakoulutettujen lisääntyvän tarjonnan ja vähenevän kysynnän yhteentörmäyksestä. (Rinne 1998, 17.) Teichler ja Kehmin (1995, 127) ovat tutkineet ylikouluttautumista ja heidän mukaansa ylikoulutuksesta voidaan puhua silloin, kun korkeakoulutetut sijoittuvat rutiininomaisiin töihin. Eivätkä näin ollen pysty täysin käyttämään kaikkia koulutuksessa saamia tietoja ja taitoja. Ylikoulutuksesta voidaan puhua myös silloin, kun koulutettuja on paljon työttömänä eli kun koulutetaan määrällisesti liikaa. Tämän seurauksena saattaa olla esimerkiksi akateemisen työttömyyden laajeneminen tai akateemisesti koulutettujen liukuminen työnjaon hierarkiassa selvästi aikaisempaa alempiin sosiaalisiin positioihin (Rinne 1998, 17).

Liikakoulutuksen ja kohtaamattomuuden ongelmia ei kuitenkaan voida palauttaa vain jatkuvasti pitenevän ja massoittuvan korkeakoulutuksen ongelmaksi. Sitä tulee tarkastella myös toisesta suunnasta. Tällöin ongelmaksi ei nähdä niinkään koulutuksen liiallista runsautta tai korkeutta, vaan työmarkkinoiden ja työelämän rakenteellinen, organisatorinen ja kulttuurinen kyvyttömyys sallia koulutettujen ihmisten toiminta taitojensa, kykyjensä ja halujensa ylärajoilla. ”Liikakoulutuksen” ongelma kääntyykin ”koulutuksen alihyödyntämisen” ongelmaksi. Korkealle koulutettujen ihmisten inhimillistä pääomaa ei osata hyödyntää. Kun väärät ihmiset väärin koulutettuina pannaan väärin tehtäviin, vika voikin olla juuri väärässä työvoimapolitiikassa, väärässä työnjaossa sekä väärissä allokoinneissa ja tehtävissä. (Rinne 1998, 20.) Erityisen tärkeää

olisi kiinnittää huomiota koulutuspolitiikan ja työpolitiikan välisiin suhteisiin ja näiden yhteistyöhön.

2.2 Korkeakoulutuksen ja työelämän suhde

Korkeakoulutuksen ja työllistymisen välinen suhde on yksi ajankohtaisista korkeakoulupoliittisista teemoista niin Suomessa kuin ulkomaillakin (Järvinen 1998, 65). Viime aikoina se on herättänyt aiempaa laajempaa keskustelua. Akateemisen työttömyyden jäädessä pidempiaikaiseksi ilmiöksi ja akateemisten työllistymisessä ilmenneen kitkan vuoksi korkeakoulutettujen työllistymiseen vaikuttavia tekijöitä on tarkoituksenmukaista selvittää. (Rajala & Rouhelo, 1998, 125.)

Korkeakoulututkinnon suorittaminen on kallis investointi sekä yksilölle että yhteiskunnalla ja siksi tulisi varmistaa, että tutkinnot tulevat riittävän tehokkaaseen käyttöön (Lammi & Järvinen 2005, 11). Korkeakoulutuksen ja työelämän suhdetta koskevissa tutkimuksissa onkin usein keskitytty koulutuksen ja työmarkkinoiden rakenteisiin (Järvinen 1998, 68). Työelämä ja korkeakoulutus ovat vahvasti eriytyneet toisistaan. Tämä rakenteellinen eriytyminen on aiheuttanut ongelmia työmarkkinoilla ja vaikeuttanut työvoiman siirtymistä työvoimalohkolta toiselle, mistä on ollut seurauksena työvoimapulaa jollakin sektorilla ja työvoiman ylitarjontaa toisella sektorilla. (Nieminen & Tuunainen 1996; Ruth 2003, 8.)

Muun tutkimuksen ohella selvästi vähemmälle on jäänyt korkeakouluopetuksen ja työelämän välisen suhteen analysointi. Pelkän työllistymisen sijaan olisi mahdollista tutkia esimerkiksi sitä, mitä tapahtuu, kun opiskelija siirtyy korkeakoulusta työelämään. Yhtenä mielenkiinnon kohteena voisi jatkossa olla myös se, miten opetussuunnitelmissa on huomioitu työelämäyhteydet ja miten korkeakoulujen eri opetussuunnitelmat ovat muuttuneet työelämäpainotuksissaan. (Järvinen 1998, 68.) Broadyn (1986, 217–218) mukaan tavallisesti esiintuleva yksinkertaistava käsitys koskee sitä, kuinka vaikeudet koulusta työelämään siirtymisessä tulisi tulkita. Kun esimerkiksi koulun antamat kvalifikaatiot - tiedot, taidot ja valmiudet – eivät täsmää yhteen työmarkkinoiden tai työpaikkojen tarpeiden kanssa, syy nähdään usein joko koulutuksessa, jota pitäisi parantaa tai työelämässä, vaikka itse asiassa ongelma on juuri koulutuksen ja työelämän välinen suhde. Koulutuksen ja työelämän suhde on ideallisesti ajatellen jatkuvassa

liikkeessä. Yhtäältä työelämän muutokset tuottavat uusia koulutustarpeita, joihin koulutusjärjestelmä pyrkii vastaamaan. Koulutus voi osaltaan muuttaa työelämää, uudistaa sitä vaikuttamalla ammattien kehittymiseen. (Virolainen & Valkonen 2002, 39.)

3 KORKEAKOULUTUS TYÖELÄMÄÄN VALMISTAJANA

Korkeakoulutuksen eri tavoitteiden painottuminen vaihtelee eri aikoina, mihin vaikuttaa erityisesti yhteiskunta- ja koulutuspolitiikan painotukset. Nykyään on korkeakoulutuksen roolista erityisesti työvoiman tuottajana ja ammatillisten valmiuksien antajana keskusteltu paljon. Ristiriitaisia ajatuksia on herättänyt muun muassa toive korkeakoulutuksen muuttamisesta tieteellis-teoreettisesta orientaatiosta enemmän käytäntöön orientoituneeseen suuntaan. (Alamäki 1992, 18.) Tässä kappaleessa käsitellään koulutuksen taloudellisia tehtäviä, korkeakoulutuksen antamia valmiuksia, opiskelijoiden tekemiä opiskeluaikaisia valintoja sekä opiskelijan ammatti-identiteetin muotoutumista.

3.1 Koulutuksen taloudelliset tehtävät

Korkeakoulujen koulutuksellinen tehtävä on jaettavissa taloudellisiin ja sosiaalisiin tehtäviin. Taloudellisia tehtäviä ovat työvoiman valmistaminen sekä inhimillisen pääoman ja muodollisten pätevyyksien tuottaminen. Sosiaalisia tehtäviä puolestaan ovat opiskelijoiden valinta ja sosialisatio. (Alamäki 1992, 18.) Tämän tutkielman kannalta oleellisempaa on tutustua koulutuksen taloudellisiin tehtäviin, joka on selvästi koulutuksen keskeisimpiä tehtäviä.

3.1.1 Työvoiman valmistaminen

Koulutuksen taloudellisista tehtävistä keskeinen on työvoiman valmistaminen ja tuottaminen. Tämän tehtävän merkitys on nykyään korostunut entisestään. Kvalifikaatiot liittyvät läheisesti korkeakoulutuksen tehtävään valmistaa työvoimaa työmarkkinoille. Kvalifiointi tarkoittaa tietyn kvaliteetin tai laadun antamista jollekin, esimerkiksi työvoimalle. (Broady 1986, 217.)

Työntekijän ei enää välttämättä tarvitse koulutuksesta valmistua suoraan työammatin vaatimiin tehtäviin. Hänen on ammattiteoreettisia ja käytännöllisiä tietojaan syventämällä tarvittaessa nopeasti ja joustavasti erikoistumaan ammatinsa vaatimiin tehtäviin ja ehkä siirtymään vaativampiin tehtäviin omalla alallaan. Lisäksi häneltä vaaditaan taitoa seurata ja omatoimisesti kehittää työmenetelmiä, työtapoja ja materiaalien uudistamista työprosessin tehostamiseksi ja tuottavuuden parantamiseksi. Ihmisiä ei enää kouluteta tiettyyn tehtävään vaan tietyn sektorin työvoimaksi. (Lehtisalo

& Raivola 1992, 40.) Korkeakoulutuksen tavoitteena onkin mahdollisimman laaja-alaisen näkemyksen muodostaminen opiskeltavasta alasta. Koulutuksessa saadut sekä muodolliset ja tosiasialliset kvalifikaatiot tarjoavat kaikilla korkeakoulutusaloilla useita koulutusalaavastavia työtehtäviä. (Alamäki 1992, 20.)

Korkeakoulutuksen tavoitteena pidetään yleisesti koulutusta vastaavaan työhön sijoittumista. Koulutusta vastaavan työn täsmällinen määrittely korkeakoulutusaloilla on kuitenkin melko ongelmallista, sillä lähes kaikki korkeakoulutusalat ovat niin sanottuja ei-ammattillisia eli ne eivät suoranaisesti valmista johonkin tiettyyn tehtävään. (Alamäki 1992, 40.) Tarkkaan ottaen koulutusta vastaavasta työstä voidaan puhua vain tiettyjen professioiden, kuten opettajien, lääkärien tai pappien kohdalla. Heidänkin kohdalla työmarkkinat ovat todellisuudessa paljon laajemmat, ja koulutetut ja työt kohtaavat käytännössä varsin joustavasti. Korkeakoulutetuille on oman ammatillisen professionsa lisäksi aina tarjolla myös yliopistollinen opetus- ja tutkimustyö sekä monet hallinnon tehtävät. Hallinnon tehtäviin luetaan mukaan myös yksityisen sektorin johtavat tehtävät. Yleensä siis koulutusta vastaavasta työstä puhuessa tarkoitamme erityisestä historiallisesti muotoutuneesta ja valtion takaamasta ammatti- ja koulutusrakenteiden kytkennästä. (Ahola 2004, 25.)

Yleisluonteisessa määrittelyssä voidaan erottaa kuitenkin työn vastaavuus toisaalta koulutusasteen ja toisaalta koulutusalan suhteen. Korkeakoulutuksessa tieto on teoreettisessa muodossa, eikä ammattitaitoa opeteta useinkaan “konkreettisesti” ammatillisten oppilaitosten tai ammattikorkeakoulujen tapaan. Korkeakoulutus kulkee osittain myös yhteiskunnallisen, ja täten myös työelämän, kehityksen jäljessä. Tässä mielessä koulutussuunnittelussa tulisi nykyistä enemmän pyrkiä ennakoimaan elinkeinoelämässä tapahtuvia muutoksia ja työvoiman tulevaa kysyntää. (Alamäki 1992, 40.)

3.1.2 Inhimillisen pääoman kasvattaminen

Inhimillisen pääoman teorian näkökulmasta koulutusta pidetään edelleen keskimääräisesti melko kannattavana (Ahola 2004, 23). Inhimillisen pääoman mukaan koulutuksen tuotoksiksi määritellään ne toivotut muutokset, joita opiskelijan

osaamisessa tapahtuu koulutuksen aikana ja jotka ovat koulutuksen ansiota (Heikkilä & Juva & Kettunen & Lahtinen & Tiihonen 2008, 17).

Ihmisen hankkima koulutus lisää hänen osaamistaan. Osaaminen taas lisää työntekijän tuottavuutta työpaikalla. Tästä tuottavuuden lisäyksestä työnantaja maksaa työntekijälle parempaa palkkaa. Tämä vaikutusketju jatkuu yrityksen tuloksen läpi koko kansantalouden kasvuun. Näin ollen inhimillinen pääoma voidaan jäsentää neljään osa-alueeseen koulutukseen, osaamiseen, tuottavuuteen ja ansioihin. Käsitellään ensimmäisenä osaamisen ja koulutuksen suhdetta. Koulutus epäilemättä opettaa uusia tietoja ja taitoja, mutta on toinen kysymys, antaako koulutus sellaisia taitoja, joista on hyötyä työelämässä. Tämä onkin koko ammatillisen ja korkeakoulutuksen ydinkysymys. On tärkeää huomata, että niin sanottu yleissivistävä koulutus antaa mitä suurimmassa määrin myös tärkeitä työelämätaitoja. Täytyy myös muistaa, että koulutuksen lisäksi ihmisen osaamista lisäävät perinnöllinen lahjakkuus, varhaislapsuuden kokemukset ja virikkeet koulutuksen ulkopuolella. (Heikkilä ym. 2008, 32–33.)

Seuraavaksi tarkastellaan osaamisen ja tuottavuuden suhdetta. Vaikutus on ilmeinen ja vahva, mutta sen itsestäänselvyys vaihtelee ammattiteittain. Käytännöllisemmissä ammateissa, kuten sairaanhoitajan ja opettajan kohdalla vaikutus on helpompi tunnistaa kuin monissa palvelu- ja hallintoammateissa. Viimeisenä on tuottavuuden vaikutus ansiotasoon. Vaikutus on tässäkin ilmeinen, mutta joskus palkan perusteena voi olla pelkkä koulutusvaatimus, joka ei liitykään todelliseen työpanokseen. Jollakin ryhmällä tuottavuusvaatimus on kyllä selvä, mutta lisäksi palkkataso saattaa nousta sen vuoksi, että työntekijöistä on kova pula. Monet muutkin tekijät, kuten sukupuoli tai etninen tausta voi vaikuttaa palkkatasoon. (Heikkilä ym. 2008, 32–33.)

Inhimillisen pääoman teoria olettaa, että työvoiman tarjonta eroaa sen mukaan, kuinka paljon työnhakijat ovat investoineet inhimilliseen pääomaansa, ja työpaikat eroavat toisistaan sillä perusteella, miten paljon inhimillistä pääomaa työntekijältä vaaditaan (Koistinen 1999, 47). Työmarkkinoiden kulloinenkin kysyntä-tarjonta-tilanne vaikuttaa myös siihen, miten työllistyminen sujuu. Jos jostakin koulutuksesta on ylitarjontaa, työnhakijat joutuvat joustamaan muihin töihin. Jos taas koulutetuista on puutetta, työnantajat joutuvat turvautumaan työmarkkinoiden muihin hakijoihin. Tähän

kysymykseen liitetään usein kvalifikaatioitten vaihdettavuus työmarkkinoilla. Tällaiset ongelmat ovat pitkälti rakenteellisia, ja ne liittyvät läheisesti työmarkkinaliikkuvuuteen. Kvalifikaatiotutkimuksen perinteessä käytetään matching-termiä, kun problematisoidaan ammattitaidon käsitettä. Tässä yhteydessä ammattitaitokin on relationaalinen käsite, koska se todellistuu vasta silloin, kun työntekijä kvalifikaatioineen ja työ kvalifikaatiovaatimuksineen kohtaavat. Voidaan puhua koulutuksen ja työn yhteensovittamisen yhteiskunnallisesta kehikosta. (Ahola 2004, 22.)

3.2 Korkeakoulutuksen antamat valmiudet

Yliopiston ajatellaan antavan laaja-alaisia teoreettisia valmiuksia, sisäänpääsytaitoja työmarkkinoille. Poikkeuksena laaja-alaisesta työelämään valmistautumisesta ovat yliopistoissa muutamat professiot, kuten lääkäri, lakimies, opettaja ja arkkitehti. (Virolainen & Valkonen 2002, 15.) Modernin professionaalistumisprosessin ydin on koulutuksen ja työmarkkina-aseman välinen suhde, joka määrittyy erityisessä historiallisessa kontekstissa. Professio ei siis ole vakiintunut ammattiryhmäkategoria, vaan muuttuvia muotoja saava ilmiö, joka rakentuu aina erityisessä tilanteessa ja yhteiskunnassa. Kyse on enemmänkin prosessista kuin varsinaisista selvärajaisista ryhmistä, vaikka professioryhmille voidaan löytää universaaleja piirteitä. (Witz 1992, 39–43.)

Akateemisen koulutuksen julkilausutut peruspilarit ovat tiedon kriittinen analysointi sekä tuottaminen ja erityisesti oman alan syvälinen hallinta ja osaaminen; myös yleissivistykselliset taidot ovat olennaisia. Yleisesti korostetaan, että yliopisto ei ole ammattikoulu, vaan tieteen kehtona laajoja tiedollisia ja sivistyksellisiä valmiuksia kehittävä oppilaitos. (Haapakorpi 1994, 44.) Yleisen sivistyksen ja tieteellisen tutkimuksen lisäksi yliopistojen on tuotettava sellaisia ihmisiä, joilla yhteiskunnassa on kysyntää ja jotka sitten omalla työpanoksellaan edistävät yhteiskunnan kehitystä (Lehtinen & Palonen 1998, 102).

Humanistiset, luonnontieteelliset ja yhteiskuntatieteelliset koulutukset valmistavat opiskelijoitaan erityyppisiin asiantuntijatehtäviin hyvin laajasti eri alueille. Asiantuntijat tekevät korkeatasoiseen tietämykseen perustuvaa työtä, jossa tiedonmuodostuksella on keskeinen osuus. (Mäkinen 2004, 59.) Asiantuntijuutta pyritään rakentamaan

korkeakouluopiskelun aikana monin eri tavoin. Opiskellessaan opiskelijat tutustuvat alansa keskeiseen tietoon ja työmenetelmiin. Opiskelun aikana pyritään rakentamaan pohjaa asiantuntijuudelle, joka muotoutuu pääosin vasta aidossa ympäristössä ihmisen työuran aikana. (Tynjälä & Nuutinen 1997.) Yliopisto-opiskelussa työnantajat arvostavat erityisesti ajattelun ja oppimiskyvyn kehittymistä. Yleiset kognitiiviset taidot toimivat tärkeänä voimavarana hyvin monenlaisissa tehtävissä, mutta teoreettisesti painottuneen korkeakoulututkinnon suorittaminen ei yksinään takaa työtehtävistä selviytymistä. (Korhonen 2004, 113.)

3.3 Opiskeluaikaiset valinnat

Yliopistojen tutkintorakenteet muodostuvat oman pääaineen opinnoista, joita ovat perusopinnot, aineopinnot ja syventävät opinnot. Oman pääaineen lisäksi tutkintoon kuuluu tietty määrä sivuaineita. Sivuaineilla opiskelija pystyy rakentamaan omaa opintokokonaisuutta ja osaamistaan. Joissakin pääaineissa tutkintoon kuuluu myös työharjoittelu, jonka aikana opiskelija pääsee soveltamaan oppiaineen tietoja käytännön työelämään. Sivuaineilla ja työharjoittelulla opiskelija pystyy tarkentamaan omia kiinnostuksen kohteita työelämässä.

Huhta ja Tuulos (2000) ovat tutkineet valmistuneita yhteiskuntatieteilijöitä sekä Takkinen ja Vahtikari (2000) valmistuneita humanisteja heidän opiskeluaikaisista valinnoistaan ja niiden merkityksestä työllistymisessä. Valmistuneiden tarinoista tulee hyvin ilmi juuri erilaisten valintamahdollisuuksien moninaisuus ja niiden merkitys työllistymisessä. Myös työnantajien näkökulmasta yhteiskuntatieteitä opiskelevien tulisikin aloittaa jo opintojen varhaisessa vaiheessa määrätietoinen oman osaamisprofiilin rakentaminen. Jonkin alan erityisosaamista voi hankkia esimerkiksi sopivilla sivuainevalinnoilla ja hankkimalla jo opiskeluaikana erikoistumisalansa työkokemusta. (Larjovuori 2002, 3.)

3.3.1 Sivuaineet

Vielä 1970-luvulla yliopisto-opintojen tavoite oli hyvin erilainen kuin nykyään. Tavoite oli useilla aloilla ensisijaisesti yleissivistävä; tärkeää oli saada todistus suoritetusta yliopistotutkinnosta. Yliopisto-opiskelijoita oli huomattavasti vähemmän, ja akateemista työttömyyttä oli vähän. Opiskeluintressin sopi olla sivistyksellinen, ja

työllistymisen kannalta ihanteellinen tutkinto antoi laajat valmiudet erilaisiin ammatteihin. Pääaineella eikä etenkin sivuainevalinnoilla ollut samanlaista ammatillisen pätevöitymisen merkitystä kuin nykyisin. Nykyisin painotetaan muun muassa ammatillisesti järkeviä sivuainevalintoja työpaikan saannin varmistamiseksi. (Ahrio & Holttinen 1998, 109-110.)

Enää ei siis riitä yliopistotutkinto vaan myös tutkinnon sisällöllä on suuri merkitys ammattitaidon osoittajana ja työllistymisen varmistajana. Opiskelijalle on eduksi, jos hän erottuu joukosta yksilöllisellä tutkinnolla. Tulisi siis valita oikeat sivuaineet onnistuakseen työmarkkinoilla. Tilanne voi olla monelle opiskelijalle ristiriitainen: toisaalta halutaan sivistää itseään, toisaalta halutaan saada työmarkkinoilla kilpailukykyinen tutkinto. Jos opiskelija haluaa saavuttaa molemmat tavoitteet, on hänen opiskeltava entistä laajempi tutkinto valitsemalla kenties useampia sivuaineita. (Mielikäinen 2003, 20.) Mielikäisen (2003, 47) tutkimuksen mukaan Tampereen yliopiston opiskelijoiden tärkein peruste sivuainevalinnoille oli oma kiinnostus. Lähes yhtä tärkeitä ja muista erottuvia perusteita olivat sivuaineiden muodostama hyvä kokonaisuus pääaineen kanssa, työelämän silmälläpito ja itsensä sivistäminen.

Tutkinnon uudistuksen myötä yliopisto-opiskelijoiden opiskelun ja tutkinnon joustavuutta on pyritty lisäämään. Tutkintoon voi eri yliopistoissa aiempaa vapaammin sisällyttää erilaisia sivuainekokonaisuuksia ja näin lisätä tutkintojen yksilöllisyyttä. Tavoitteena on ollut, että opiskelija saisi paremmat mahdollisuudet ottaa huomioon omat toiveensa ja räätälöidä osaamistaan työllistymistavoitteensa mukaisesti. (Jussi-Pekka 2000, 20.) Tampereen yliopiston erikoisuutena on vapaa sivuaineoikeus. Se on lisännyt opiskelijoiden valinnan mahdollisuutta, mutta se on saanut myös kritiikkiä esimerkiksi opiskelijoiden liian suurista sivuaineopinnoista, massaopetuksen lisäämisestä ja kursseille pääsemisen vaikeudesta. (Mielikäinen 2003, 24.) Nykyisen käsityksen mukaan kuitenkin työelämässä poikkitieteellisiä tutkintoja arvostetaan.

Tutkinnon sisällössä työnantajat arvostavat eniten suunnitelmallisuutta ja ainevalintojen pohtimista myös työelämän kannalta. Työnantajien näkökulmasta toimiva aineyhdistelmä muodostaa loogisen kokonaisuuden ja sisältää teoreettisen aineksen lisäksi myös joitakin käytännönläheisiä opintoja. (Korhonen 2004, 114.) Larjovuori (2002, 3-4) on tutkinut työnantajien näkökulmasta yhteiskuntatieteellistä opiskelua.

Heidän mukaan yhteiskuntatieteitä opiskelleet voisivat myös sijoittua nykyistä enemmän myös liike-elämän palvelukseen jos valitsisivat sivuaineita liiketaloustieteiden alalta.

3.3.2 Työharjoittelu

Suomessa yliopistojen ”vastuuta” kasvattiensa työllistymisestä alettiin potea tosissaan vasta uuden korkeakoulupolitiikan aikakaudella 1990-luvulla. Työharjoittelua on pidetty aina tavalla tai toisella osa kaikkien ammattilaisten koulutusta. Harjoitteluinstituutio on koko ajan laajentunut ja tullut yhä tärkeämmäksi osaksi koulutusta. (Ahola 2004, 28.) Opiskeluaikaisen työharjoittelun on todettu olevan erittäin merkityksellistä työllistymisen kannalta etenkin uran alkuvaiheessa. Työharjoittelun avulla opiskelija voi saada omakohtaista kokemusta työelämästä ja omalta alaltaan. Kokemus lisää ymmärrystä teorian ja käytännön yhteydestä ja antaa motivaatiota oppimiseen. (Lammi & Järvinen 2005, 57.)

Varsinkin yhteiskuntatieteilijöille ja humanisteille työharjoittelu on tuonut tarvittavaa ja arvokasta työkokemusta, sillä muutoin oman alan tai koulutusta vastaavaa työkokemusta oli kyseisten alojen opiskelijoiden ollut vaikea opiskeluaikana saada. (Huhta & Tuulos 2000; Takkinen & Vahtikari 2000). Anni Kuhalainen (2003, 9) on tutkinut Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellisellä koulutusalueella opiskelevien työharjoittelukokemuksia. Selvityksessä on tarkasteltu, mitä opiskelijat ovat oppineet harjoittelussaan ja mitä hyötyä harjoittelusta on ollut opiskelijoille sekä opiskelun että työllistymisen näkökulmasta. Kuhalaisen mukaan työharjoittelu ja sen kehittäminen on yksi keino parantaa työmarkkinoille siirtymisen sujuvuutta opiskelun jälkeen.

Kuhalaisen tutkimuksen vastaajat olivat oppineet työharjoitteluaikanaan erityisesti suoraan ammattiin tai alaan liittyviä erityisiä taitoja. Tämän lisäksi osa vastaajista mainitsi oppineensa myös tutkimus- ja projektitaitoja. Ilmi tuli myös yleiset työelämätaidot, kuten vuorovaikutustaidot ja taidot toimia työyhteisössä. Harjoittelun oli koettu pääsääntöisesti selkiinnyttävän opiskelijoiden urasuunnitelmia tai jo tehtyjä uravalintoja. Harjoittelu ei sen sijaan ollut juuri selkeyttänyt opiskelijoiden sivuainevalintoja harjoittelijoiden mielestä. Harjoittelun oli varsin selvästi koettu selkeyttävän opiskelijoiden mielikuvia opiskelemastaan alasta, kyseisestä työstä sekä kyseisestä alasta laajemmin. Opiskelijat olivat pääsääntöisesti hyvin tyytyväisiä

harjoitteluunsa kokonaisuudessaan. Tyytyväisyys harjoitteluun korreloi erityisesti sen kanssa, miten hyväksi ja kannustavaksi opiskelija oli työyhteisönsä kokenut sekä sen kanssa, miten vahvasti opiskelija oli kokenut työharjoittelunsa selkeyttävän mielikuvia kyseistä alasta ja omasta urastaan. Vastajaat toivoivat harjoitteluun liittyvän informaation lisäämistä, kuten tietoa erilaisista harjoittelupaikoista, parempaa ohjeistusta harjoittelupaikan suorittamiseen ja raportin kirjoittamiseen sekä laitoksen antamaa tukea paikkojen löytämiseen. (Kuhalainen 2003, 29, 32–33, 35.)

Kuhalaisen tutkimuksen mukaan suurin osa vastaajista oli pitänyt laitoksensa antamia harjoitteluohjeistuksia riittävinä. Mielenkiintoisena pidettiin sitä huomiota, että kaikkein tyytyväisimpiä laitoksen ohjeistuksiin olivat ne, jotka olivat saaneet ohjeistuksia nimenomaan keskustelemalla. Myös sekä seminaariin osallistuneet että kirjallisia ohjeita saaneet opiskelijat pitivät pääsääntöisesti ohjeistuksia riittävinä. Sen sijaan suurin osa niistä opiskelijoista, jotka eivät olleet saaneet minkäänlaista ohjeistusta laitokselta, olivat sitä mieltä, että ohjeistukset eivät olleet riittäviä. (Kuhalainen 2003, 24–25.)

Toimenpide-ehdotuksiksi vastaajien vastausten perusteella Kuhalainen toivoo, että harjoittelun asemaa laitoksilla ja osana koulutusohjelmia tulisi vahvistaa, sillä opiskelijat olivat varsin vahvasti sitä mieltä, että harjoittelua tarvitaan osana yliopisto-opintoja. Opiskelijat katsoivat pystyneensä jonkin verran hyödyntämään oppimiansa teorioita käytäntöön, joten harjoittelulla ja sen kehittämällä on tässä suhteessa tärkeä asema. Opiskelijat toivoivat pääsääntöisesti harjoitteluajojen olevan vähintään yhtä pitkät tai pidemmät kuin mitä ne nykyisellään ovat. Tästä voidaan päätellä, että opiskelijat itse kokivat harjoittelun olevan tärkeä osa heidän opintojaan. (Kuhalainen 2003, 39–40.)

3.4 Opiskelijan ammatti-identiteetin muotoutuminen

Ammattikuvan rakentuminen alkaa yleensä alaan ja sen opiskeluun liittyvistä odotuksista, joiden pohjalle voidaan alkaa rakentamaan kokemusten kautta tarkempaa kuvaa aloista ja ammateista (Mäkinen 2004, 60). Laukkasen (1988) mukaan opiskelijoilla ei ole välttämättä opiskelemaan hakiessaan kotoa saatua tai muutakaan tietoa yliopiston opiskelutavoista, opiskelualastaan ja tulevasta työstään. Erityisesti

ilmiö on ollut havaittavissa varsinkin humanistisilla, luonnontieteellisillä ja yhteiskuntatieteellisillä aloilla.

Kuittisen, Rautopuron ja Väisäsen mukaan (1997) opiskelijat ovat usein opiskelun alussa epävarmoja koulutusvalinnastaan. Tuuloksen (2001, 68–69) tutkimuksen mukaan epävarmuus jatkuu myös opiskelun alun jälkeen. Opiskelijat kokevat erityisesti opintojen keskivaiheilla epävarmuutta tulevasta työllistymisestä. Tämä voi johtaa jopa ajatuksiin koulutusalan vaihtamisesta. Laitosten ei ole koettu tukevan riittävästi opiskelijoiden ammatillista kehittymistä ja suuntautumista. Menestyksellinen työllistyminen ja työelämään siirtyminen kuitenkin edellyttävät ammatti-identiteetin muodostumista jo opiskeluaikana.

Mirka Mäkinen (2004, 57, 60) on tutkinut opiskelijoiden käsityksiä ammattialastaan ja sen työnkuvista tai taidoista, joita alalla tarvitaan. Yliopisto-opiskelijoista suuri osa päätyy valmistuttuaan asiantuntijatehtäviin eri aloille, mutta näiden työtehtävien konkreettinen ymmärrys tuntuu olevan opiskelijoille epäselvää. Mäkinen on tarkastellut opiskelijoiden kokemuksia opiskeluaikaisen ammattikuvan kehittymisestä ja näkemyksiä siihen vaikuttavista tekijöistä. Hän on vertaillut eri tiedekuntien opiskelijoiden kokemuksia keskenään. Mäkisen tutkimuksen mukaan suurella osalla haastatelluista ei ollut lainkaan tai oli vain hieman tietoa yliopisto-opiskelusta ennen opiskeluiden aloitusta.

Opiskeluiden alkuvaiheissa opiskelijat tunsivat professioammatit ja niiden kaltaiset työtehtävät paremmin kuin muut työtehtävät, joihin koulutukset valmistivat. Opiskelijat saattoivat tietää, että muitakin vaihtoehtoja on, mutta he eivät tieneet, mitä nämä vaihtoehdot olivat tai mitä työnimikkeiden taakse kätkeytyi. (Mäkinen 2004, 61.) Professioammattien tunnettuus näkyy myös Laukkasen (1988) tutkimuksessa. Laukkasen mukaan etenkin humanistisia, luonnontieteellisiä ja yhteiskuntatieteellisiä aloja yhdistää se, että niissä on paljon koulutuksia, joista ei suoraan valmistu mihinkään ammattiin. Epävarmuus tulevaisuudesta synnyttää epävarmuutta, mikä ei varmastikaan pidä kauaa yllä opiskelumotivaatiota tai kasvata sitä. Näillä aloilla on myös paljon opinnoissaan viivästyneitä ja varsinkin humanistisissa ja luonnontieteissä opinnot keskeytetään ilman tutkinnon suorittamista useammin kuin muilla aloilla. Sen sijaan

vähiten opintojen keskeyttämistä on havaittu koulutusaloilla, jotka valmistavat suoraan ammattiin, kuten lääketieteen koulutus.

Mäkisen (2004, 61–65) tutkimuksen mukaan opiskeluiden keskivaiheessa hieman yli kolmasosalla oli mielessään tietty ammatti tai ala, johon he tähtäsivät. Lääketieteen opiskelijoista miltei kaikki tiesivät tarkalleen, mihin tehtäviin koulutus johtaa. Useimmin käsitys alasta oli muuttunut yhteiskuntatieteellisen alan opiskelijoilla. Opiskelijoilta tiedusteltiin myös, tunsivatko he olevansa oikealla alalla. Opiskelijoista vain noin neljäsosa tunsi olevansa varma siitä, että opiskeluala oli ainoa oikea.

Opiskelun loppuvaiheessa tiedot työstä ja ammateista karttuivat, joissa tulevaisuudessa on mahdollista toimia. Kuitenkin opintojen loppupuolella professioammatit olivat yhä opiskelijoille selkeimpiä vaihtoehtoja ja suunnittelu-, tutkimus- ja hallintotyöt hieman tuntemattomampia. Puolelle opiskelijoista suuntautuminen oli selvillä, mutta he eivät osanneet tarkkaan sanoa työnkuvaansa. Vain hyvin harvoille oli täysin epäselvää, millaisiin työtehtäviin heidän olisi mahdollista työllistyä opiskelun jälkeen. Yhteiskuntatieteiden opiskelijoiden sen sijaan oli melko hankalaa tarkasti tietää, mitä tulevaisuuden työ on. Kuitenkin suurin osa heistä osasi kertoa, minkälaisista asioista ja työtehtävistä he olivat kiinnostuneita. Ammattikuvan selkeytymiseen olivat auttaneet opintojen eteneminen aine- ja syventävien opintojen vaiheeseen, sivuaineopiskelu, kesätyöt ja muut opiskeluaikana tehdyt työt sekä opiskeluun liittyvät työharjoittelut. (Mäkinen 2004, 64–65.)

4 KORKEAKOULUTUKSESTA TYÖELÄMÄÄN

Siirtyminen koulutuksesta työelämään on monimutkainen prosessi, joka koostuu useista limittäisistä ja toisiinsa vaikuttavista osa-alueista (Reizle & Vondracek & Silbereisen 1998, 10). Korkeakoulutettujen siirtyminen koulutuksesta työelämään on 2000-luvulla muuttunut aiemmasta. Korkeakoulujen niin sanottu massoituminen ja ammattikorkeakoulujen perustaminen ovat johtaneet siihen, että työmarkkinoille tulee yhtä enemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita. Suoritetut tutkinnot ovat monitasoisia ja monialaisia. Kilpailu markkinoilla on kiristynyt, eikä akateeminen tutkinto välttämättä takaa hyvää työpaikkaa. (Lammi & Järvinen 2005, 11; Kehm & Teichler 1995.) Koulutuksesta työelämään tapahtuva siirtymä voidaan jakaa kahteen vaiheeseen. Vaiheista ensimmäinen on oppivelvollisuuden täyttymisen jälkeinen kouluttautuminen ja toinen vaihe taas kuvaa ajankohtaa, jolloin asettaudutaan työmarkkinoille. (Tchibozo 2002, 340.) Tässä kappaleessa keskitytään akateemisten työmarkkinoihin, työttömyyteen ja työllistymiseen, työelämän taitoihin, työllistymistä edistäviin tekijöihin sekä tutustutaan tarkemmin Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteilijöiden työllistymiseen.

4.1 Työmarkkinat

Korkeakoulutetut ovat perinteisesti työllistyneet julkiselle sektorille, mutta viime vuosina julkisen sektorin osuus työllistäjinä on vähentynyt (Rajala & Rouhelo 1998, 125). Julkisen sektorin organisaatio- ja palvelurakennetta on pyritty tehostamaan 1990-luvun laman suurten taloudellisten supistusten seurauksena. Virkoja on pyritty lakkauttamaan ja sama trendi todennäköisesti jatkuu myös 2010-luvulle tultaessa, kun suuret ikäluokat siirtyvät eläkkeelle ja osaava virkamieskunta vähenee ja niin sanottuja turhia virkoja voidaan lakkauttaa. Tällä trendillä on ollut suora vaikutus myös korkeasti koulutettujen työllistymiseen, sillä lähtökohtaisesti yliopistoista valmistuneiden sijoittuminen työmarkkinoille on tapahtunut hyvinvointivaltion tuottamien palveluiden julkisen sektorin asiantuntijatehtäviin, korkeimpien virkojen täyttöön. (OECD 1995, 70, 205.)

Uudessa tilanteessa työpaikkoja joudutaan etsimään yhtä enemmän yksityiseltä sektorilta. Siirtyminen akateemisesta koulutuksesta, erityisesti humanistisilta ja yhteiskuntatieteellisiltä aloilta, uudenslaisiin työtehtäviin on osoittautunut vaikeaksi.

Voidaan myös epäillä kuinka hyvin koulutuksella hankittu asiantuntijuus vastaa työelämän vaatimuksia, sillä työelämän nopea muutos on asettanut korkeakoulut uusien haasteiden eteen asiantuntijuuden kehittäjänä ja tarjoajana. (Rajala & Rouhelo 1998, 125–126.)

Työmarkkinoiden muuttuessa ja moninaistuessa myös kelpoisuusvaatimukset ovat väljentyneet. Joustavuus eri alojen välillä ja monialaosajien kysyntä on lisääntynyt. Samalla työmarkkinat kuitenkin tarvitsevat myös eri alojen erityisosaajia. Korkeakoulutettujen työmarkkinoita on jaoteltu sen perusteella, millaista koulutusta työtehtävien hoitaminen vaatii tasoltaan ja sisällöltään. (Lammi & Järvinen 2005, 11.) Esimerkiksi Haapakorpi (1994) jakaa akateemisen työmarkkinat professiotyömarkkinoihin, yleisiin työmarkkinoihin ja koulutusta vastaamattomiin työmarkkinoihin.

Rouhelo (2001, 21, 24–25) on tutkinut piilevien työmarkkinoiden problematiikka. Piilevillä työpaikoilla tarkoitetaan työpaikkoja, jotka eivät ole olleet avoimesti haettavissa. Piilevät työmarkkinat voidaan jakaa kahteen päälohkoon. Yleisesti työmarkkinoilla on aina ollut työpaikkoja, jotka ovat olemassa, mutta joihin rekrytoidaan syystä tai toisesta ei-julkisesti. Ei-julkisen rekrytoinnin syitä voidaan ajatella kahdesta näkökulmasta työnantajan kannalta. Näin pyritään vähentämään rekrytoinnin kustannuksia ja erityisesti varmistamaan rekrytoinnin onnistuminen rekrytoimalla vain organisaatiossa ennestään tunnettuja henkilöitä. Työntekijän kannalta informaali rekrytoiminen on tehokkaampaa kuin perinteinen tapa. Se antaa työntekijälle paremman mahdollisuuden arvioida millaisia tehtäviä ja työympäristön mahdollinen tuleva työpaikka tarjoaa.

Toinen päälohko on uudempi ilmiö eli työpaikat, joita ei varsinaisesti ole edes olemassa. Nämä tehtävät voivat olla sellaisia, että työnhakija itse pystyy löytämään yhteisöstä tekemätöntä työtä ja/tai sellaisia joiden tekemiseen ei syystä tai toisesta ole resursseja. Näiden tehtävien löytymisessä on työntekijän oma aktiivisuus tärkeää ja vaatii kykyä markkinoida omaa osaamistaan tehtävien tekemisessä. Jälkimmäisessä tapauksessa myös työntekijän kyky löytää rahoitusta työn tekemiseen on tärkeää. Tehtävät realisoituvat vasta, kun on löydetty rahoitusta niiden tekemiseen. Tutkimuksen mukaan piilevien työmarkkinoiden merkitys tulee kasvamaan tulevaisuudessa erityisesti

julkisen ja yksityisen sektorin katvealueilla. Näillä alueilla on työlle tarvetta, mutta julkisella sektorilla ei ole resursseja ja yksityinen sektori ei halua satsata niihin. (Rouhelo 2001, 61, 63, 70.)

4.2 Korkeakoulutettujen työttömyys ja työllistyminen

Yksi keskeisimmistä objektiivisista kriteereistä, joilla työelämään siirtymistä arvioidaan, on tutkinnon suorittaneiden työttömyysaste (Stenström & Laine & Valkonen 2004, 110). Työelämään siirtymisen sujuvuutta ja onnistuneisuutta arvioidaan usein valmistumista seuranneiden kuukausien työttömyysasteen tai työttömyyskuukausien määrän avulla (Teichler 1998, 546). Osalla akateemisen koulutuksen saaneita on ollut aiempaa vaikeampi sijoittua työelämään, vaikka yliopistokoulutus edelleenkin näyttää takaavan alempaan koulutukseen verrattuna paremmat mahdollisuudet työnsaannille (Lehtinen & Palonen 1998, 101).

Korkeakoulutettujen työttömyydestä ei olla huolissaan nyt ensimmäistä kertaa. Suomenkin historiassa on aika-ajoin koulutuksen laajentamista suunniteltaessa pohdittu sitä, saattaako korkeakouluihin pyrkivä ja sen porteilta sisään ahtautuva ylioppilassuma työllistyä tulevaisuuden työmarkkinoilla. (Rinne 1998, 27–28.) Työttömyyttä pidetään massakoulutusyhteiskunnan vitsauksena, jota on yritetty jo vuosikymmeniä ratkaista sekä koulutus- kuin työvoimapolitiikankin keinoin (Ahola 2004, 25–26).

Suomalaisessa keskustelussa ovat kohonneet esille näkemykset yhdenlaisesta piilotyöttömyydestä, akateemisen työttömyyden erityisestä näkymättömyydestä sekä korkeakoulutettujen sijoittumisesta koulutustaan vastaamattomiin töihin. Ne ovatkin olleet Suomessa tosiasiallisempia ongelmia kuin muutamaan prosenttiin pysähtyneet näkyvät työttömyysluvut sinänsä. Akateemista piilotyöttömyyttä esiintyy silloin, kun korkeakoulutettu ei syystä tai toisesta ilmoittaudu työnhakijaksi, vaikka ei virallisessa palkkatyössä olisikaan. Suomessa sijoittumista koulutusta vastaamattomaan työhön on tutkittu riittämättömästi, mutta silti tällainen ohisijoittuminen näyttää olevan meilläkin vahvasti lisääntymässä akateemisen väen keskuudessa. Myös tämä akateemisen työn tarjonnan ja akateemisen työn kysynnän kohtaamattomuusongelma on laskettavissa piilotyöttömyyden reunoille. (Rinne 1998, 27–28.) Haapakorven (1995, 106, 108) mukaan suurin akateemisen työllistymisen ongelma ei kuitenkaan ole työttömyys

sinänsä, vaan työllistyneiden työuran epävakaisuus ja epämääräisyys. Maisteriammattilaisista näyttää viimeisimpien vuosien aikana tulleen moniammattilaisia.

Työllisyysnäkömät heijastuvat myös yliopistossa jo sisällä olevien opiskelijoiden opiskeluprosesseihin ja koko laitoksen ilmapiiriin. Innostuneen ja korkeatasoisiin suorituksiin tähtäävän opiskelun sijasta opiskelusta ja myös opetuksesta tulee rutiininomaista ja helppoihin ratkaisuihin tyytyvää, jos koko yhteisö olettaa, että opiskelijoiden sijoittuminen koulutustaan vastaaviin työtehtäviin on epätodennäköistä. (Lehtinen & Palonen 1998, 102.) Korkeakoulutettujen työllistymisen ongelmaan kiinnitetään paljon huomiota yleisellä tasolla, mutta pitkälle kehiteltyjä käytännön malleja ongelman ratkaisemiseksi ei juuri ole. Joitakin malleja on kuitenkin toteutettu sekä suomalaisissa että ulkomaisissa korkeakouluissa. Osa malleista on korkeakoulutuksen sisäisiä malleja, joissa on keskitytty opintojen ohjaukseen, työelämä tietouden edistämiseen sekä opintojen uudistamiseen paremmin työelämää vastaavaksi. Osa malleista sisältyy työharjoittelua ja työprojekteja ilman yliopiston ohjausta. (Rajala & Rouhelo 1998, 129.)

Usein ajatellaan, että korkeasti koulutettu saa työtä kunhan hän vain hyväksyy sen, ettei välttämättä saa töitä koulutustaan vastaavalta alalta tai tehtävistä. Puhutaan vain hetkellisestä sopeutumisongelmasta (Viren 2004). Monet työnantajaedustajatkin painottavat, että valmistumisvaiheessa olevien ei tulisi olla liian vaativia ensimmäisen työpaikan suhteen. Työkokemuksen hankkiminen vaikka koulutusta vastaamattomassa työssä on rekrytoijien mielestä työttömyyttä parempi vaihtoehto ja osoittaa aktiivisuutta sekä työtä pelkäämätöntä asennetta. (Korhonen 2004, 113-114.)

Työllistymistä voidaan arvioida myös laadullisesta näkökulmasta. Laadullinen näkökulma tarkastelee ennen kaikkea työllistymisen sisällöllistä puolta: millaisia töitä valmistuneet tekevät, miten heidän työuransa rakentuvat ja mikä on heidän koulutuksensa osumatarkkuus työmarkkinoilla. (Stenström ym. 2004, 111.) Työllistymisen laatuun liittyy erityisesti se, millaiseksi henkilö itse kokee oman asemansa ja statuksensa työelämässä (Teichler 1998, 549). Tällä tarkoitetaan opiskelijan subjektiivisia kriteereitä työllistymisen tarkoituksenmukaisuudesta ja tutkinnon hyödyistä työmarkkinoilla. Yleisenä subjektiivisena kriteerinä käytetään henkilön omaa

arviota siitä, miten hänen työtehtävänsä vastaavat hänen hankkimaan koulutusta sekä alaltaan että tasoltaan. Tutkinnon työmarkkina-arvosta saadaan lisätietoa kysymällä, millaista lisäarvoa tutkinnon eri elementit, esimerkiksi koulutukseen liittyvä työharjoittelu ja aineyhdistelmät, ovat tuoneet henkilön työllistymiselle. Henkilöt voivat antaa arvioitaan paitsi koulutuksen lisäarvosta myös sen heikkouksista. (Stenström ym. 2004, 110.)

4.3 Työelämän taidot

Tutkimusten mukaan työelämässä toimivien asiantuntijoiden ja korkeakouluopiskelijoiden käsitykset työelämässä tarvittavista taidoista ovat erilaiset, eli muodollinen koulutus ei ole kyennyt varustamaan opiskelijoita työelämää varten realistisilla työelämää koskevilla käsityksillä (Murtonen 2004, 83). Esimerkiksi Tynjälän, Helteen ja Murtošen (2002) tutkimuksessa huomattiin, että opettajaksi opiskelevat ja tietotekniikan opiskelijat eivät pitäneet kriittisen ja teoreettisen ajattelun taitoja yhtä tärkeinä kuin työelämässä olevat asiantuntijat. Työnantajat näkevät usein muodollisten koulututkintojen läpi. Akateeminen tutkinto ei sinänsä takaa työnantajalla omistajansa työtaitojen laadukkuutta tai edes haltijansa kyvykkyyttä tiettyjen työelämän taitojen omaksumiseen. (Rinne 1998, 33.)

Tynjälä, Slotte, Nieminen, Lonka ja Olkinuora (2004, 93, 105) ovat tehneet tutkimuksen siitä, miten korkeakouluista valmistuneet kokevat saamansa koulutuksen vastaavan työelämän vaatimuksia ja minkälaisia taitoja se on kehittänyt. Tuloksena enemmistö vastaajista katsoi, että he ovat oppineet tärkeimmät työssä tarvitsemansa taidot vasta työssä, koulutuksen aikana. Eräänä haasteena korkeakoulutukselle pidettiin sellaisten opetusmenetelmien kehittämistä, joiden avulla yleisiä taitoja voitaisiin harjoitella alakohtaisen tiedon opiskelun lomassa. Yleensä koulutuksen ja työelämän yhteistyön lisääminen sekä ”oikeaa työtä” ja oppimista integroivien pedagogisten ratkaisujen kehittäminen näyttäisivät tulosten perusteella olevan tärkeitä.

Rouhelon (2001, 49, 55, 57) tutkimuksessa asiantuntijat arvioivat millaisia valmiuksia tulevaisuuden akateemisilta työntekijöiltä vaaditaan. Eniten rekrytointiin vaikuttavat hakijan persoonallisuus ja alakohtainen työkokemus. Muita merkittäviä asioita olivat kielitaito, kyky markkinoida itseään, yleinen työkokemus, hakijan henkilösuhteet ja

verkostot, kansainvälinen työkokemus sekä korkeakoulututkinto. Työssä pärjäämisen kannalta tärkeimmiksi ominaisuuksiksi akateemisilla mainittiin tärkeimpänä tiedon soveltamiskyky sekä kommunikointikyvyt ja tiedonhankintataidot. Tulevaisuudessa merkitystään lisäävät muutoksiin sopeutumiskyky, kommunikointikyky, tiimityöskentelyvalmiudet, tiedon soveltamiskyky, kyky toimia epävarmuudessa sekä kriittisyys ja tiedon arviointikyky.

Viime aikoina työmarkkinoilla ja työelämässä on vahvistunut joustavuuden sanoma. Koulutettu väestö saa totutella itse muokkaamaan oman elämäntarinansa ja sopeutua työn, koulutuksen, osa-aikatyön, freelancetyön ja sosiaaliavun limittämään monialaiseen toimeentuloon. Eurooppalaisen työelämän ja koulutuksen joustavuuden lisääntymiseen kytkeytyy olennaisesti niin sanottujen ei-tyypillisten töiden lisääntyminen kaikkialla Euroopassa. Näillä töillä tarkoitetaan niitä työllisyyden muotoja, jotka poikkeavat niin sanotusta normaalityösuhteesta merkiten esimerkiksi työskentelyä osa- tai määräaikaisesti, fyysisesti erillään varsinaisesta työnantajasta tai yhtä aikaa useamman työnantajan palveluksesta. (Rinne 1998, 23–24.) Tänä päivänä työelämä peräänkuuluttaa opiskelijoilta joustavuutta, sopeutumiskykyä, muutosvalmiutta sekä halua ja kykyä oppia uutta. Muutosten keskellä elinikäisen oppimisen filosofian iskostaminen opiskelijoihin on myös yritysten etu. (Järvinen 1998, 95.)

4.4 Työllistymistä edistävät tekijät

Useimmat tutkimukset kertovat, että koulutus on yksilölle erittäin hyvä investointi. Talouden näkökulmasta korkeampi koulutustaso nostaa selvästi ansioita. Toiseksi se lisää oleellisesti työuran vakautta ja vähentää työttömyysriskiä. Kolmanneksi yksityistä tuottoastetta nostaa voimakkaasti se, että koulutus on useimmissa maissa joko ilmaista tai ainakin vahvasti yhteiskunnan tukemaa. (Heikkilä ym. 2008, 35.)

Valmiiksi suoritettun korkeakoulututkinnon merkitys työn saamisessa on myös huomattava. Päivi Korhonen (2004, 95, 113) on tutkinut työnantajien näkökulmasta, millainen resurssi ylempi korkeakoulututkinto on nykyisillä työmarkkinoilla ja mitkä koulutukselliset tekijät ovat rekrytointitilanteissa tärkeitä ja kiinnostavia. Selvityksen mukaan valmiiksi suoritettulla korkeakoulututkinnolla on huomattava merkitys

akateemisten työmarkkinoiden rekrytointikäytännöissä. Julkiselle sektorille rekrytoitavien tutkintoja sääntelevät usein viralliset kelpoisuusehdot, mutta tutkintoa edellytetään käytännössä korkeakoulutasoisiin tehtäviin myös silloin, kun muodollisia kelpoisuusvaatimuksia ei ole määritelty. Myös yksityisellä sektorilla valmis tutkinto tuo hakijalle selkeän kilpailuedun, vaikka tutkinto ei yleensä ole ratkaisevassa asemassa rekrytointipäätöksissä. Valmiiksi suoritettut korkeakouluopinnot viestivät työnantajalle muun muassa siitä, että hakija pystyy saattamaan loppuun aloittamansa asiat ja kykenee sitoutumaan täysipainoisesti työelämään.

Yhtenä merkittävimpänä työllistymiseen vaikuttavana tekijänä, ainakin ammatillisen suuntautumisen kannalta, pidettiin työkokemusta eri muodoissaan (Huhta & Tuulos 2000; Takkinen & Vahtikari 2000; Ahola 2004, 29). Työnantajat pitävät kolmen kuukauden pakollista työharjoittelua pidennettynä persoonallisuustestinä, joka auttaa häntä lopullisen rekrytointipäätöksen teossa. Monet tutkimukset kertovat siitä, että työharjoittelu ja sen avulla luodut suhteet koetaan työllistymisen kannalta erittäin tärkeiksi. (Honkanen & Ahola 2003.)

Korhosen (2004, 42) mukaan vastavalmistuneiden merkittävin työllistymisväylä oli ollut entisen työnantajan palveluksessa jatkaminen tai opiskelua ajoilta tutussa työpaikassa uudelleen aloittaminen. Myös omat aktiiviset yhteydenotot työnantajiin sekä henkilökohtaiset suhdeverkostot olivat ratkaisseet monien hakijoiden työpaikan saamisen. Vastajien mukaan työpaikan saamiseen oli vaikuttanut painavimmin työharjoittelu tai muu aikaisempi työkokemus. Seuraavaksi eniten mainintoja saivat oikea asenne ja motivaatio työhön. Työkokemuksen puute oli ollut selvästi yleisin työllistymistä vaikeuttanut tai estänyt tekijä. Seuraavaksi merkittävimmiksi koettiin tutkinto ja sen aineyhdistelmä sekä ikä.

Työnantajat edellyttävätkin hakijoilta lähes aina jonkinlaista työkokemusta sekä työtehtäviin ja työyhteisöön sopivia henkilökohtaisia ominaisuuksia. (Korhonen 2004, 113.) Jo opiskeluaikana hankittu alakohtainen työkokemus on selkeä vahvuus työnhaussa, mutta vastavalmistuneiden kohdalla kokemus mistä tahansa työstä voi riittää näytöksi työelämän yleisten pelisääntöjen tuntemisesta ja oma-aloitteisuudesta. Myös vastavalmistuneiden mukaan työkokemus on yksi merkittävimmistä

työllistymiseen vaikuttaneista tekijöistä, ja valtaosa opiskelijoista hankkiikin aktiivisesti työnantajien arvostamaa työelämäkokemusta opintojen ohella. Esimerkiksi Tampereen yliopistosta vuonna 2002 valmistuneista 63 prosenttia oli käynyt lukukausien aikana opiskeluaalansa liittyvässä työssä ja vain kolme prosenttia ei ollut lainkaan työskennellyt opiskeluaikanaan. (Tampereen yliopiston rekrytointipalvelut 2002, 2003 & 2004.)

Opiskeluaikana syntyvät työelämäkontaktit johtavat usein siihen, että opiskelijat integroituvat joustavasti työelämään ilman erillistä valmistumiseen liittyvää työnhakuvaihetta. Kivisen, Nurmen ja Kanervon (2002, 34–35) tutkimuksen mukaan lähes kolmanneksen maisteriksi valmistuneista ei tarvinnut hakea työtä, sillä he jatkoivat opiskeluaikana aloittamassaan työssä tai työllistyivät opiskeluaikana solmittujen kontaktien kautta. Tulokset ovat samansuuntaisia myös Tampereen yliopiston rekrytointipalveluiden (2002, 2003 & 2004) sijoittumisseurannoissa, joissa vastaajat mainitsevat yhtenä tärkeimmistä työllistymisväylistään entisellä työnantajalla jatkamisen tai paikan saamisen opiskeluaikaiselta työnantajalta. Vastaavasti haastatellut työnantajaedustajat näkivät esimerkiksi työharjoittelun myötä syntyvät kontaktit hyvänä tapana tutustua molemmille osapuolille ja löytää organisaatioihin hyviä, myös pitkäaikaisia, työntekijöitä.

4.5 Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteilijöiden työllistyminen

Tampereen yliopistossa yhteiskuntatieteellisellä koulutusosalta on suoritettu vuosittain noin 450-500 tutkintoa viimeisen kymmenen vuoden aikana. Tampereen yliopistossa yhteiskuntatieteellisellä koulutusosalalla maisterin tutkinnon keskimääräinen suoritus aika on ollut viime vuosina kuusi vuotta. (Lammi & Järvinen 2005, 15.) Useimmat yhteiskuntatieteellisen koulutusalan tutkinnot eivät johda tarkoin määriteltyihin työtehtäviin vaan ne antavat valmiuksia erilaisiin työtehtäviin. Koulutusosalta valmistuvat ovat työllistyneet monipuolisesti julkiselle ja yksityiselle sektorille erilaisiin johto-, hallinto-, suunnittelu-, asiantuntija-, koulutus-, kehitys-, tiedotus- ja tietotyötehtäviin sekä asiakastyöhön. (Lammi & Järvinen 2005, 15; Korhonen 2004, 40-41.)

Monissa tutkimuksissa on todettu, että varsinkin yhteiskuntatieteellisillä ja humanistisilla aloilla on ollut työllistymisongelmia, jos tutkinto ei ole valmistanut mihin tiettyyn profession. Näiden niin sanottujen generalistien on kilpailtava samoista töistä esimerkiksi kaupalliselta alalta valmistuneiden kanssa. Kilpailu on kovaa varsinkin yksityisellä sektorilla, jossa ei ole totuttu palkkaamaan generalistisen koulutuksen saaneita. (Rouhelo 2001, 74.)

Opetusministeriön KOTA-tietokannasta laatimat taulukot kertovat, että yhteiskuntatieteellisen koulutusalan työttömyys on ollut nousussa koko maassa. Vuonna 2000 työttömänä vuosi valmistumisensa jälkeen oli 4,7 prosenttia, seuraavana vuonna 5,1 prosenttia ja vuonna 2002 6,1 prosenttia. Sama trendi näkyy kaikkien ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden joukossa. Työttömyys on vuosina 2000-2002 noussut 3,3 prosentista 4,8 prosenttiin. (Yliopistotilastot 2004 2005, 28-29.)

Korkeakouluista valmistuneiden laadullisessa työllistymisessä on parantamisen varaa. Esimerkiksi koulutusta ja omia tavoitteita vastaaviin tehtäviin työllistyminen on osalle valmistuneista ollut hankalaa. 1990-luvun lama koetteli varsinkin julkista sektoria, mikä hankaloitti erityisesti hallintotieteistä valmistuneiden työllistymistä oman alan töihin. Yhteiskuntatieteellisestä tiedekunnasta ja informaatiotutkimuksesta valmistuneiden työpaikkojen laatua lama ei koetellut aivan samalla tavalla. 1990-luvun lopulla suoritettuna tutkinnon ja saadun työpaikan vastaavuus oli Tampereen yliopistosta valmistuneilla jatkuvasti lähes 70 prosenttia ja ajoittain selvästi ylikin. Vuonna 2002 ja 2003 tutkinnon ja työn vastaavuus on kuitenkin yhteiskuntatieteellisestä tiedekunnasta ja informaatiotutkimuksesta valmistuneilla laskenut alle 60 prosenttiin. (Lammi & Järvinen 2005, 18.)

Useissa tutkimuksissa on todettu, että oman osaamisen tunnistaminen ja markkinointi on yhteiskuntatieteelliseltä alalta valmistuneille vaikeaa (mm. Korhonen 2004; Kuhlainen 2003; Larjovuori 2002). Opiskelijat eivät tunnista omaa osaamistaan eivätkä he osaa tuoda sitä esille esimerkiksi rekrytointitilanteissa (Lammi & Järvinen 2005, 60). Kunkin yksilön on kuitenkin entistä enemmän myytävä työnantajalle oma osaamisensa. Muodolliset koulutodistukset eivät enää riitä. Oma osaaminen voidaan koota esimerkiksi niin sanottuun portfoliokansioon, joka toimii todistuksena henkilökohtaisista ominaisuuksista. (Kirjonen 1997, 39.)

Tehtyjen selvitysten mukaan työnantajat eivät tunnista yhteiskuntatieteellisen alan osaamista riittävästi, eikä heillä myöskään ole käsitystä muiden kuin vahvoja professioita tuottavien yhteiskuntatieteellisen koulutusalan tutkintojen sisällöistä. (Lammi & Järvinen 2005, 60.) Liisa Larjovuori (2002, 3) on tutkinut Tampereen yliopistossa annettavaan yhteiskuntatieteelliseen koulutukseen liittyviä käsityksiä ja mielikuvia rekrytointityössä mukana olevien keskuudessa. Työelämän päättäjillä on yhteiskuntatieteellisestä koulutuksesta kokonaisuudessaan varsin positiivinen kuva. Tutkinnon suorittaneiden osaamisen katsotaan nykyisellään vastaavan työelämän tarpeisiin melko hyvin. Koulutusalaista kaivattaisiin kuitenkin lisää tietoa. Rekrytoijat eivät useinkaan tunne esimerkiksi tutkintojen sisältöä kovin hyvin, jolloin potentiaalisen työnantajan vakuuttaminen oman osaamisen soveltuvuudesta haettuun tehtävään on melkoinen haaste yhteiskuntatieteitä opiskelleelle. Julkisella sektorilla tutkinto tunnetaan hieman paremmin kuin yritys-elämässä. Useat selvitykseen osallistuneet mielsivätkin yhteiskuntatieteellisen koulutuksen tähtäävän lähinnä julkisen sektorin virkoihin.

Haastateltujen mielestä yhteiskuntatieteilijät erottaa selkeimmin muista tutkinnon laaja-alaisuus. Yhteiskuntatieteilijän vahvuutena pidetään laajaa yleissivistystä ja mahdollisuutta erikoistua hyvin monenlaisiin tehtäviin. Toisaalta vastavalmistuneille osaamisen esittely työnantajalle on esimerkiksi kauppatieteilijää vaikeampaa. Vastaajien mukaan, yhteiskuntatieteitä pääaineena opiskelleiden on juuri osaamisprofiilin yleisluontoisuuden takia vaikeata päästä välittömästi valmistumisensa jälkeen koulutustaan vastaavaan työhön. Työnantajat arvostivat erityisesti yhteiskuntatieteilijöiden kykyä ilmaista itseään kirjallisesti. Lähes 40 prosenttia vastaajista oli kuitenkin sitä mieltä, että yhteiskuntatieteilijät suhtautuvat liian teoreettisesti käytännön työtehtävien hoitoon. (Larjovuori 2002, 3.)

Osana yhteiskuntatieteelliseltä alalta valmistuneiden ammatti-identiteetin vahvistamista SVAl (Suomen valtiotieteilijöiden liitto) on ottanut käyttöön termin yhteiskuntaosaaja, jolla tarkoitetaan yhteiskunta- ja valtiotieteilijöitä. Vaikka perinteiset tutkintonimikkeet säilyvät ennallaan, kiteyttää sana aikaisempaa paremmin yhteiskuntatieteellisen tutkinnon suorittaneiden ammatilliset vahvuudet. Yhteiskuntaosaajissa kyse ei ole putkitutkinnosta, joka valmistaisi yhteen ja tiettyyn tehtävään. Opintojen laaja-alaisuus

voi olla yksi syy siihen, miksi ammatti-identiteetin muodostaminen saattaa opiskelijasta tuntua vaikealta. Työnantajapuolella havaittu yhteiskuntaosaajien laaja tarttumapinta on osoitus työelämän tarpeiden uudistumisesta ja yhteiskuntaosaajien ammatillisen arvostuksen kasvusta. (Valtiotieteilijä 2010, 22–23.)

5 TAVOITTEET JA MENETELMÄT

Tässä kappaleessa esittelen tutkimuskysymyksen ja analyysimetodin sisällönanalyysin. Kerron myös tarkemmin tutkimusaineiston keruusta ja aineistosta sekä tuon esiin matkan varrella nousseita ajatuksia.

5.1 Tutkimuskysymys

Tarkoitukseni on saada selville valmistumassa olevien yhteiskuntatieteiden opiskelijoiden ajatuksia omista opinnoista, opintojen antamista valmiuksista, omasta alasta ja sen työllistymisestä. Tarkentuneina tutkimuskysymyksinäni haluan selvittää,

- 1) Millaisena opiskelija näkee yliopisto-opintonsa työllistymisen näkökulmasta?
- 2) Millaisia asioita valmistumassa oleva opiskelija pohtii työelämään siirtyessään?

Korkeakoulutukselle on ladattu Suomessa vahvoja yhteiskunnallisia odotuksia, sillä koulutusta ja tutkimusta pidetään merkittävänä kansallisina kilpailutekijöinä globalisoituvassa maailmassa. Tässä yhteiskunnallisessa kontekstissa veronmaksajien, valtion ja yritysten on luonnollista ajatella, että korkeakoulutuksen pitäisi olla hyödyllistä, siitä pitäisi olla hyötyä opiskelijoiden lisäksi yhteiskunnalle ja yrityksille, siis työelämälle. Kun puhutaan korkeakoulutuksen ja työelämän suhteista, puhutaankin tavallisesti siitä, millainen hyöty korkeakoulujen käymisestä on saatu. Kuinka hyviä ovat korkeakoulujen ovista työelämään astuvat maisterit, kandidaatit ja insinöörit? Tämä kysymys on harhaanjohtava, koska se kiinnittää pääasiassa huomion koulutuksen tiedolliseen sisältöön, vaikka työelämässä tarvitaan paljon sellaisia tietoja ja taitoja, joihin muodollisessa koulutuksessa on vaikea valmentaa ilman kiinteää yhteistyötä työelämän kanssa. Pelkillä tutkintonimikkeillä ei kuitenkaan menestyä työmarkkinoilla varsinkaan nyt kun korkeakoulututkinnosta on tulossa työelämän perustutkinto. Koulutus on lähtökohta työllistymiselle, ei työllistymisen takuu. (Välimaa & Tynjälä & Murtonen 2004, 6-7.)

Oma kiinnostukseni aiheeseen lähti omista peloistani siirtyä opiskeluiden jälkeen työelämään. Yliopisto-opiskelu on sopinut opiskelutyylini hyvin, mutta yhä lähempänä

valmistumista olen alkanut kokemaan suurta epävarmuutta siitä, mitä osaan ja millaisiin töihin pystyisin työllistymään. Tämä innoitti minua pro gradu -aiheen valinnassani. Halusin saada selville muiden yhteiskuntatieteilijöiden ajatuksia omasta koulutuksesta ja tulevasta työelämästä.

5.2 Aineiston keruu

Aineisto koostuu Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan valmistumassa olevista opiskelijoista. Määrittelin valintakriteerikseni valmistumassa olevan opiskelijan merkiksi vaiheen, jossa opiskelija käy parhaillaan graduseminaaria tai on jo suorittanut seminaarin. Toivottavaa oli myös, että opiskelija oli suorittanut työharjoittelun, joten hänellä olisi jo jotain kosketusta työelämään. Sellaisissa pääaineissa, joissa työharjoittelu ei ollut pakollinen, en pitänyt työharjoittelua pakollisena kriteerinä. Ajattelin, että valmistumassa olevat opiskelijat osaavat arvioida koko opiskeluaikaansa sekä ovat jo luultavasti ajatelleet tulevaisuutta opintojen jälkeen.

Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan pääaineita ovat kansainvälinen politiikka, valtio-oppi, naistutkimus, psykologia, sosiaaliantropologia, sosiaalipolitiikka, sosiaalipsykologia, sosiaalityö, sosiologia ja tiedotusoppi. Olen rajannut muutamia pääaineita pois tutkimuksestani, koska koen niillä olevan enemmän professiotyypisiä ammatteja kuin muilla pääaineilla. Ulosrajatut pääaineet ovat psykologia, sosiaalityö ja tiedotusoppi. Tarkoituksenani oli saada yhteensä kymmenen haastateltavaa siten, että kustakin tutkittavasta pääaineesta on vähintään yksi haastateltava.

Käytin aineiston keruumenetelmänä teemahaastattelua, jonka haastattelurungon (Liite 1) tein tammikuussa 2010. Kysymysten muoto teemahaastattelussa, eli puolistrukturoidussa haastattelumenetelmässä, on kaikille sama, mutta haastatteliija voi vaihdella kysymysten järjestystä. Vastauksia ei ole sidottu mihinkään tiettyihin vastausvaihtoehtoihin, vaan haastateltavat voivat vastata omin sanoin. Kysymykset on määrätty ennalta, mutta haastatteliija voi vaihdella niiden sanamuotoa. Puolistrukturoiduille menetelmille on siis ominaista, että jokin haastattelun näkökohta on lyöty lukkoon, mutta ei kaikkia. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 47.)

Teemahaastattelun ominaispiirteisiin kuuluu haastateltavien kokemus tietystä tilanteesta, yhteiskuntatieteilijän alustava selvitys tutkittavasta ilmiöstä, kuten tärkeistä osista, rakenteista, prosesseista ja kokonaisuuksista, alustavan selvityksen pohjalta kehitettävästä haastattelurungosta sekä lopuksi haastattelusta, joka suunnataan tutkittavien henkilöiden subjektiivisiin kokemuksiin tilanteista, jotka tutkija on ennalta analysoinut. Teemahaastattelu tarkoittaa keskustelun kohdentamista tiettyihin teemoihin. Teemahaastattelun nimi kertoo siitä, että haastattelussa edetään yksityiskohtaisten kysymysten sijaan keskeisten teemojen varassa. Teemahaastattelu tuo hyvin tutkittavien äänen kuuluviin, keskeistä ovat ihmisten tulkinnat asioista ja heidän asioille antamista merkityksistä. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 47–48.)

Omaan tutkimukseeni liittyviä teemoja olivat omat opinnot, työelämä ja työllistyminen sekä ihannetyöpaikka. Opintokohta jaettiin koulutuksen mielekkyyteen, oman alan tunnistamiseen ja ymmärtämiseen, sivuaineisiin, opinto-ohjaukseen, työharjoitteluun sekä muuhun työkokemukseen. Työelämää ja työllistymistä käsiteltiin valmistumisen näkökulmasta, jossa tuodaan esiin tulevaisuuden suunnitelmat, omaan koulutukseen liittyvien työtehtävien, -paikkojen ja -markkinoiden ymmärtäminen, tunnelmat työelämään siirtymisestä ja neljän eri termin kohtaaminen omaan tilanteeseen. Ihannetyöpaikassa käsiteltiin opiskelijan mahdollista tulevaa unelmatyöpaikkaa sektorin, organisaation koon, työtehtävien ja työn sisällön, työsuhteen laadun, etenemismahdollisuuksien sekä työntekijän ja työnantajan tärkeimpien ominaisuuksien perusteella.

Haastattelurungon tekemisen aikaan aloin tehdä yhteydenottoja haastateltaviin aluksi omien kontaktien kautta, jonka avulla sain kuusi haastateltavaa ja sitten lähettämällä haastattelupyynnön kolmelle sähköpostilistalle puuttuvista pääaineista, jonka kautta sain viisi haastateltavaa. Yksi haastateltavista teki parhaillaan toista työharjoittelua ulkomailla, joten hän osallistui mukaan sähköpostihaastatteluna. Ennen ensimmäistä haastattelua tein koehaastattelun ystävälleni, jonka avulla pystyin arvioimaan haastattelurungon toimivuutta ja haastattelun kestoa. Varsinaiset graduhaastattelut tein helmi-maaliskuussa 2010.

Ennakolta määrittämiini valintakriteereihin pystyin vastaamaan varsin hyvin. Sain haastateltavat jokaisesta tutkimukseeni kuuluvasta pääaineesta. Sosiaalipolitiikasta,

sosiaalipsykologiasta, kansainvälisestä politiikasta sekä valtio-opista sain kaikista kaksi haastateltavaa ja lopuista pääaineista yhdet. Yhdestätoista haastateltavasta yhdeksän oli suorittanut työharjoittelun. Kaksi, jotka eivät olleet harjoittelua vielä suorittaneet olivat pääaineista, joissa harjoittelu ei ollut pakollinen, mutta heidän suunnitelmiinsa kuitenkin kuului suorittaa harjoittelu vuoden 2010 aikana. Kaikki haastateltavat olivat suunnitelleet valmistuvansa viimeistään keväällä 2011, suurin osa jo joulukuksi 2010.

Haastattelut järjestettiin yhtä lukuunottamatta yliopiston kirjaston ryhmätyötiloissa, Linnassa ja Humanikassa. Yksi haastattelu järjestettiin haastattelijan kotona. Pisin haastattelu kesti 56 minuuttia ja lyhin 32 minuuttia, keskimäärin haastattelun kestivät noin 43 minuuttia. Kaikki haastattelut sujuivat hyvin, tilat olivat rauhallisia ja haastateltavat puheliaita. Jos en tuntenut haastateltavaa etukäteen, juttelimme hetken muista asioista, jotta tutustuimme hieman toisiimme ja haastateltavan oli helpompi rentoutua tilanteessa. Yhden haastattelun kohdalla kiireinen aikataulu pakotti haastattelun aloittamisen heti haastateltavan tullessa, huomasin tämän hieman vaikuttavan hänen vastauksiinsa aluksi. Hänen vastauksensa olivat aluksi lähinnä kyllä tai ei -tyylisiä, mutta tämä pakotti minut tarkentamaan kysymyksiä ja lopulta haastateltava alkoikin enemmän ja laajemmin kertomaan omista kokemuksistaan. Ennen nauhoituksen alkua allekirjoitimme tutkimusluvan (Liite 2) ja sen jälkeen kerroin hieman haastattelurungon teemoista, jotta haastateltava tietäisi, millaisia asioita haastattelun aikana käydään läpi. Haastattelut nauhoitettiin digisanelimella ja litteroitiin myöhemmin tekstimuotoon kevään ja kesän 2010 aikana.

5.3 Tutkimuksen yleistettävyyden, luotettavuuden ja eettisyyden

Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin vaan kuvaamaan ja ymmärtämään jotain toimintaa tai tapahtumaa tai antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta jollekin ilmiölle. Toisaalta kvalitatiivinen aineisto on yleensä aina sen verran pieni, ettei tilastollinen yleistäminen ole mahdollista, eikä yleistäminen toisaalta ole tarkoituksaan. Tästä syystä laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että henkilöt, joilta tietoa kerätään, tietävät tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon tai että heillä on kokemusta asiasta. Tiedonantajien valinta tulee siis olla harkittua ja tarkoitukseen sopivaa. (Alasuutari 1999, 87–88, 209; Tuomi & Sarajärvi 2002, 87.) Haastateltaville määritetyillä alkukriteereillä pystyin vaikuttamaan siihen, millaisia henkilöitä

haastateltavaksi halusin. Yleensä kvalitatiivisessa tutkimuksessa riittääkin, että sääntö muotoillaan niin, että se pätee koko tutkimusaineistossa (Alasuutari 1999, 216).

Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuus liittyy koko tutkimusprosessiin. Toimintatapojen luotettavuus näkyy siinä, miten metodi on kuvattu ja miten metodi ohjaa tehtyjä ratkaisuja sekä strategioiden ja tekniikoiden läpinäkyvyydessä. Tulosten luotettavuutta voidaan hahmottaa tiedon uskottavuudella ja laadulla. (Daly 2007, 252.) Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on tärkeää ajatella sen sisäistä johdonmukaisuutta. Tällä tarkoitetaan myös sitä, että tutkimuksen teon eri vaiheet on kuvattava riittävällä tarkkuudella, jotta lukijalla on mahdollisuus muodostaa oma arvionsa tutkimuksen johdonmukaisuudesta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 135, 138.) Tulkintojen täytyy olla myös sellaisia, että lukija pystyy yhtymään niihin aineisto-otteiden pohjalta (Peräkylä 2004, 290). Tutkimuksen luotettavuuden lisäämiseksi kuvailen tarkasti tutkimusprosessin eri vaiheet, kuten tutkimuksen tarkoituksen, aineistonkeruun, analyysin ja lopullisen raportoinnin. Tämän lisäksi tuon riittävästi esille otteita opiskelijoiden haastatteluista, jotta lukijalla on mahdollisuus arvioida tulkintaani.

Tein haastattelut rauhallisissa tiloissa, joihin ei kantautunut ylimääräistä melua. Haastatteluiden tallennus ja äänitys sujui hyvin, joten nauhoitusten litteroiminen ei tuottanut hankaluuksia. Haastattelut nauhoitettiin, jotta en joutunut omien muistikuvien varaan. Litteroin haastattelut sanatarkasti huomioiden myös naurut ja puheessa olleet tauot. Usein luotettavuutta saattaa heikentää aikaviive tapahtuman ja sen kertomisen välillä (Nieminen 2006, 217). Oman tutkimukseni kohdalla ei tarvinnut miettiä, oliko tieto muuttunut ajan myötä, koska aiheeni liittyivät nykyhetken ja tulevaisuuden miettimiseen. Haastattelun teemat eivät olleet myöskään kovin intiimejä, joten haastattelijat varmasti uskalsivat kertoa vapautuneesti tutkimusaiheista.

Onkin aina otettava huomioon, että aikaisemmat kokemuksemme vaikuttavat siihen, mihin kohdistamme huomiomme aineistossa (Eskola & Suoranta 1998, 19). Olen myös itse yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan valmistumassa oleva yliopisto-opiskelija ja pohdiskelen monien samojen kysymysten äärellä kuin haastateltavatkin. Näin ollen minulla saattaa olla tietynlaisia ennakko-oletuksia ja aikaisempia käsityksiä haastatteluissa ilmi tulleista teemoista. On kuitenkin syytä olla varovainen sen suhteen, ettei oleteta muiden kokemusten olevan samanlaisia kuin omat kokemukset ja ajatukset

(Strauss & Corbin 1990, 43). Tämä korostuu erityisesti itselle läheisissä aiheissa. On tärkeää ottaa kaikkien haastateltavien ajatukset omina ajatuksinaan eikä olettaa, että kaikki ajattelet asioista samalla tavalla kuin itse.

5.4 Aineiston kuvaus ja analyysi

Haastatteluiden jälkeen litteroin haastattelut tekstimuotoon. Kymmenestä haastattelusta kertyi tekstiä yhteensä 103 sivua (fonttikoko 12, riviväli 1). Sähköpostihaastattelusta tuli muita haastatteluita lyhyempi, joten siitä kertyi tekstiä neljä sivua. Yhteensä siis analysoitavaa tekstiaineistoa kertyi 107 sivua.

Olen koonnut haastateltavat taulukkoon (taulukko 1), jossa myös esitellään tutkimuksen kannalta heidän tärkeimmät taustatiedot. Iältään haastateltavat ovat 23–35 -vuotiaita. Yliopisto-opinnot olivat alkaneet vuosien 2001–2006 aikana, joten opinnot ovat kestäneet 5-10 vuoteen. Haastateltavista 10 oli naisia ja miehiä yksi.

Taulukko 1: Haastateltavat

		Sukupuoli	Pääaine	
YHTEISKUNTATIEEELLINEN TIEDEKUNTA	SOSIAALITUTKIMUKSEN LAITOS	H1	nainen	sosiaalipolitiikka
		H2	nainen	sosiaalipolitiikka
		H3	nainen	sosiaalipsykologia
		H4	mies	sosiaalipsykologia
		H5	nainen	sosiologia
		H6	nainen	sosiaaliantropologia
		H7	nainen	naistutkimus
	POLITIIKAN TUTKIMUKSEN LAITOS	H8	nainen	kansainvälinen politiikka
		H9	nainen	kansainvälinen politiikka
		H10	nainen	valtio-oppi
		H11	nainen	valtio-oppi

Olen kirjoittanut haastateltavien sitaatit kursiivilla sisennyksiin. Yleensä sitaatit ovat omina kappaleinaan, mutta osa lyhyemmistä sitaateista on tekstin sisällä. Sitaattien jälkeen olen merkinnyt kaikki haastateltavat koodeilla H1-H11 haastateltavien erottamiseksi toisistaan. Kirjoitusten sitaatit ovat suoria sitaatteja, pois lukien

täytesanat, joita olen pitkissä lauseissa poistanut. Jos olen jättänyt sitaatin keskeltä täytesanoja pois, olen merkinnyt sen sulkujen sisällä olevalla kolmella pisteellä.

Aineistoni on kvalitatiivinen eli laadullinen. Kvalitatiivisen analyysissa tutkija alkaa analysoida aineistoa jo haastattelutilanteessa. Tutkijan itsensä tehdessä haastattelut, hän pystyy jo haastatellessaan tekemään havaintoja ilmiöiden toistuvuuden, useuden, jakautumisen ja erityistapausten perusteella. Näin hän voi tyypitellä ja hahmotella malleja syntyneistä havainnoista. Aineistoa analysoidaan yleensä ”lähellä” aineistoa ja sen kontekstia. Laadullisen tutkimuksen hyvänä puolena on, että se säilyttää aineistonsa sanallisessa muodossa. Tutkija käyttää päättelyä, joka voi olla induktiivista eli aineistolähtöistä tai abduktiivista eli teorialähtöistä. Laadullisessa tutkimuksessa analyysitekniikat ovat moninaisia ja ei ole olemassa yhtä ehdottomasti parempaa analyysitapaa. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 136.)

Aineiston luokittelu luo pohjan tai kehyksen, jonka varassa haastatteluaineistoa voidaan myöhemmin tulkita sekä tiivistää ja yksinkertaistaa. Luokittelu on välttämätöntä, jos haluaa vertailla aineiston eri osia toisiinsa tai tyypitellä tapauksia. Luokittelua tehdään päättelyn avulla. Aineiston luokittelun jälkeen on seuraavana vaiheena aineiston uudelleenjärjestely laaditun luokittelun mukaisesti. Tässä vaiheessa tulee uudelleen pohtia luokittelun onnistumista. Luokkia joudutaan sekä yhdistelemään että pilkkomaan uusiksi luokiksi. Luokittelu ja aineiston koodaaminen muodostettuihin luokkiin ei ole analyysin lopullinen tavoite, vaan ne ovat välineitä tulevaan analyysin rakentamiseen. Yhdistelyn jälkeen yritetään löytää luokkien esiintymisen välille joitakin säännönmukaisuuksia tai samankaltaisuuksia. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 147, 149.)

Aineiston analysointimenetelmäksi valitsin aineistolähtöisen sisällönanalyysin. Sisällönanalyysi on tekstianalyysia, joka tarkastelee inhimillisiä merkityksiä, joita laadullisen tutkimuksen historiasta löytyy. Tutkimuksen aineisto kuvaa tutkittavaa ilmiötä ja aineiston tarkoitus on luoda sanallinen ja selkeä kuva tutkittavasta ilmiöstä. Aineiston laadullinen käsittely perustuu loogiseen päättelyyn ja tulkintaan, jossa aineisto aluksi hajotetaan osiin, käsitteellistetään ja koodataan uudestaan uudella tavalla loogiseksi kokonaisuudeksi. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105, 110.) Sisällönanalyysillä tiivistetään tietoaineisto niin, että tutkittavia ilmiöitä voidaan lyhyesti ja yleistävästi kuvailla tai saada ilmiöiden väliset suhteet selkeästi esille. Aineistosta valitaan

analyysiyksikkö, jonka jälkeen aineistoon tutustaan ja pelkistetään. Tämän jälkeen aineisto luokitellaan ja tulkitaan. (Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2001, 23–25.)

Analysointi aloitetaan pelkistämällä haastatteluaineisto eli karsimalla epäolellaisen pois. Tässä vaiheessa aineiston pelkistämistä ohjaa tutkimustehtävä, jonka avulla aineistosta koodataan tutkimustehtävälle olennaiset ilmaukset. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 111.) Aloitin haastattelumateriaalin käsittelyn lukemalla ensin kaikki haastattelut useaan kertaan läpi. Sen jälkeen tarkastelin vielä tutkimuskysymyksiäni, jotta aineisto pystyy vastaamaan niihin. Lopullisten tutkimuskysymysten määrittelyn jälkeen aloin keräämään yhteen kokonaisuuksia haastateltavien vastauksista, jotka liittyivät joko kysymykseen yksi tai kysymykseen kaksi.

Pelkistämisen jälkeen tapahtuu aineiston klusterointi eli ryhmittely, aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Samaa asiaa tarkoittavat käsitteet ryhmitellään ja yhdistetään luokaksi sisältöä kuvaavalla käsitteellä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 112.) Edellä mainitun raakaversioon jälkeen aloin tarkastelemaan tarkemmin kummankin kysymyksen alle muodostuneita haastattelupätkiä. Luin haastattelupätkiä uudelleen läpi ja aloin muodostamaan niistä vielä eri ryhmiä, väliotsikoita, joiden alle siirtelin sopivat haastattelupätkät. Analyysia tehdessä luin muodostuneita ryhmiä uudelleen läpi ja tein samalla muistiinpanoja haastatteluiden sisällöistä ja toistuvista teemoista.

Ryhmittelyn jälkeen aineisto abstrahoidaan eli käsitteellistetään. Tässä vaiheessa erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto ja valikoidun tiedon perusteella muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Käsitteellistämistä jatketaan yhdistelemällä luokituksia niin kauan kuin se on aineiston sisällön näkökulmasta mahdollista. Sisällönanalyysi perustuu tulkintaan ja päättelyyn, jossa edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä. Tuloksissa kuvaan luokittelujen pohjalta muodostetut käsitteet tai kategoriat ja niiden sisällöt. Johtopäätöksissä tuodaan esiin se, mitä asiat tutkittaville merkitsevät. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 114–115.)

Seuraavaksi siirryn analyysiosuuteen. Käsittelen saatuja tuloksia kahdessa eri kappaleessa, ensimmäisessä tuon esiin haastateltavien näkemyksiä omista opinnoista ja toisessa käsittelen haastateltavien ajatuksia työelämään siirtymisestä.

6 YLIOPISTO-OPINNOT TYÖLLISTYMISEN NÄKÖKULMASTA

Tässä kappaleessa käsitellään haastateltavien tuomia näkemyksiä korkeakoulutuksen hyödyllisyydestä ja sen antamista valmiuksista, sivuaineiden ja työharjoittelun merkityksestä sekä ideoita yliopiston ja työelämän lähentämiseen.

6.1 Korkeakoulutuksen hyödyllisyys

Kaikki haastateltavat pitivät korkeakoulutusta hyödyllisenä asiana. Haastateltavat mainitsivat korkeakoulutuksen tuovan lisää yleissivistystä ja auttavan työnsaannissa. Yliopiston koetaan olevan paikka, jossa opitaan sellaisia taitoja, joita ei voi muualla oppia. Yliopistosta saatujen taitojen lisäksi kaksi haastateltavaa mainitsee, että tärkeää on ollut myös kasvu ihmisenä opintojen aikana.

Korkeakoulutuksen tärkeimpänä konkreettisena hyötynä haastateltavat mainitsevat tutkintopaperin. Tutkintopaperin koetaan olevan tärkeä, koska moniin töihin vaaditaan korkeakoulututkinto. Tutkintotodistuksen koetaan edesauttavan työnsaamista, koska koulutuksessa, joka ei valmista mihinkään tiettyyn työtehtävään tai profession, tulevat työtehtävät ja työnsisällöt saattavat vaihtua paljon työuran takia. Kunkin työn konkreettiset työtaidot opitaankin yleensä vasta työssä.

”...Suomessa niin paljon arvostetaan koulutusta ja sitä paperia, että kun itekin on hakenut töitä (...) niin se oli se suurin este työllistymiselle itelle, kun ei ollu maisterinpapereita vielä, niin kyllä se laajemminkin ajateltuna se, että tota kyllä työelämässä halutaan, se on vielä firmallekin semmonen boostaus, että meillä on maistereita, eikä meillä oo kandeja töissä (...) semmonen näkemys on koko ajan hirveen vahva Suomessa se, että pitää löytyä ne paperit...” H5

Korkeakoulutus saa myös kritiikkiä muutamalta haastateltavalta, joiden mielestä valmistuneet ovat joutuneet valmistumisensa jälkeen ”Heselle töihin” tai tekemään ilmaisia harjoitteluja sekä miettimään toista tutkintoa, koska ensimmäisellä ei ole saanut töitä. Tutkinon ei enää välttämättä koeta takaavan mitään elämässä. Myös palkkauksen ei koeta olevan joka paikassa kohdillaan, kun yliopistosta valmistuvan henkilön pitkä koulutus ei välttämättä ole verrannollinen muihin töihin.

”...ihmiset käy viidestä seitsemään vuoteen yliopistoa ja sitten ovat palkka, palkka totaniinnin palkkakuopassa käytännössä, että ammattikoulun käyneet saavat huomattavasti paljon enemmän rahaa ja en mä sitä sano, etteikö he ansaitsis sitä rahaa, mutta niinkun, mutta pitäshän sen näkyä myös korkeakoulutettujen palkassa se panostus, minkä he ovat tehneet, he ovat siirtäneet elämäänsä eteenpäin ikään kuin opiskelun...opiskelun takia. Että aikamoisen taloudellisen uhrauksen, mutta noin henkisesti kannattaa.” H8

6.2 Korkeakoulutuksen antamat valmiudet

Haastateltavat toivat esiin paljon valmiuksia, joita yliopisto oli antanut heille opintojen aikana. Näitä olivat laaja käsitys yhteiskunnasta - sen rakenteista ja toiminnasta -, kriittinen ja analyttinen ajattelu, ajatusmallit ja ajatusmaailma, kirjoittaminen, puhuminen, tiedon etsiminen ja tekstin tuottaminen, tutkimuksen tekeminen, isojen kokonaisuuksien käsittely sekä teoria.

”...kyky analysoida ja ajatella asioita ja miettiä ehkä omaa napaa pidemmälle ja sillä tavalla asiantuntijamaisesti asioita luokitella ja kategorisoida ja viedä eteenpäin...” H5

Vaikka saatuja valmiuksia haastateltavien oli suhteellisen helppo nimetä, niin muutama kuitenkin epäili, oliko näitä ominaisuuksia kuitenkaan saavuttanut. Haastateltavat pohtivat näiden valmiuksien pohjalta, olivatko he saaneet riittävästä työtaitoja yliopistosta työelämään. Osa haastateltavista toi ilmi, että on hyvin paljon itsestä kiinni, mitä yliopistossa opintojen aikana voi oppia. Omilla valinnoilla ja kiinnostuksenkohteilla pystyy yliopistossa hankkimaan monenlaisia valmiuksia. Osa haastateltavista taas tuo ilmi, että he eivät ole saaneet riittävästi työtaitoja tulevaisuuteen. Tämän koetaan johtuvan siitä, että opinnot ovat kovin teoreettisia ja tutkimuspainotteisia, joten käytännön kosketus työelämään tuntuu kaukaiselta. Konkreettisimpina saatuina työtaitoina eräs haastateltava mainitsee erilaisten tietokoneohjelmien, kuten Wordin, PowerPointin ja SPSS:n käytön. Toisaalta yksi haastateltava sanoo, että ei konkreettisten työtaitojen saaminen olekaan yliopiston tehtävä.

”ei, mutta se ei toisaalta ole myöskään yliopiston tehtävä, jos mä olisin halunnut jotain konkreettista niin mä olisin mennyt ammattikorkeakouluun ja sieltä valmistunut sitten insinööriksi tai johonkin muuhun, että ei yliopiston tarkoitus ole asettaa ruuvimeisseliä sun käteen.” H9

Haastateltavat kokevat, että yliopisto antaa lähtöalustan asiantuntijuuteen. Tältä lähtöalustalta lähdetään rakentamaan asiantuntijuutta, joka muodostuu vuosien työkokemuksen myötä. Oman asiantuntijuutensa muutama haastateltava on huomannut käytännön tilanteissa, joissa on keskustellut esimerkiksi muiden tiedekuntien ihmisten kanssa. Näissä tilanteissa on tullut ilmi, että omaa erilaisen, yhteiskuntatieteellisen näkemyksen.

6.3 Sivuaineiden merkitys

Sivuainevalinnat ovat haastateltavien mielestä erityisen tärkeitä yhteiskuntatieteellisissä pääaineissa, joissa ei saada mitään tiettyä ammattinimikettä tai professiota. Haastateltavien mukaan sivuaineilla pystytään rakentamaan omaa erityistä opiskelukokonaisuutta ja kohdistamaan omaa osaamista. Sivuainevalinnat helpottavat tapaa hahmottaa tulevaa työelämää sitä, missä työtä on ja minkälaista työtä olisi tarjolla.

Haastateltavat ovat valinneet sivuaineita sekä oman kiinnostuksen mukaan että puhtaasti työelämää silmällä pitäen. Monella haastateltavalla opintojen alussa sivuaineet on valittu enemmän oman kiinnostuksen mukaan ja myöhemmin hieman suunnitelmallisemmin työelämää silmällä pitäen. Kuitenkaan eri sivuaineiden valinnat eivät ole menneet täysin oman kiinnostuksen ja mielenkiinnon kustannuksella, jos joku aine ei olekaan kiinnostanut, niin ei sitä ole sitten enää opiskeltu.

Osa haastateltavista on ajatellut sivuainevalinnoissaan sitä, millaisia ominaisuuksia ja kokonaisuuksia työnantaja osaisi arvostaa. Haastateltavat kuvailevat muutamia sivuainevalintojaan järkiratkaisuiksi, pätevöittäviksi sekä konkreettisiksi sivuaineiksi, jotka tukisivat pääainetta. Työelämäkelpoisuuden koetaan rakentuvan pääaineen päälle sopivilla sivuaineilla.

”...yhteiskuntatietelijän ja muutenkin on ihan hirveen tärkeä, että löytyy itelle mielekkäät sivuaineet ja ehkä semmoset työelämälähtöiset sivuaineet, et se on kuitenkin niin kaukana sieltä arjesta se tut...tutkimus ja tiedemaailma, missä me pyöritään täällä yliopistolla, että ei se oo sitä työelämää, missä me sitten tuolla arjessa ollaan.” H5

Kaksi haastateltavista on työllistynyt opiskeluiden aikana nimenomaan sivuainevalinnoiden takia. Toinen on suorittanut pedagogisen pätevyyden, jonka avulla on päässyt tekemään ohjaajan töitä sekä omien sanojensa mukaan on saanut huomasti lisättyä työmahdollisuuksiaan. Toinen taas on tehnyt työharjoittelunsa ja sen jälkeen jatkettuna sijaisuutena tiedottajan töitä, jotka ovat pohjautuneet pitkältä hänen pitkään sivuaineeseensa, tiedotusoppiin.

6.4 Työharjoittelun anti

Kaikki haastateltavat näkivät työharjoittelun olevan erittäin tärkeää tulevan työllistymisen kannalta. Työharjoittelussa pääsee ensimmäistä kertaa näkemään, millaista oman alan työelämä konkreettisesti on. Työharjoittelun kautta on opittu suhteuttamaan sitä, mitä on jo oppinut ja mitä voisi oppia lisää.

Haastateltavien mukaan työharjoittelu auttaa ymmärtämään, mitä työelämä oikeasti on ja minkälaisia työtehtäviä tällä koulutuksella voi tehdä. Työharjoittelun koetaan myös tuovan varmuutta ja valmiutta lähteä työelämään. Haastateltavien mukaan työharjoittelu on tuonut uskoa itseensä ja omiin valmiuksiin.

”no ensinnäkin siellä oppii suhteuttamaan sen, että mitä on oikeesti oppinut ja mitä vois vielä oppia ja mitä se työelämä oikeesti on. Siinä saa sen konkretian siihen, mihin tässä opiskellaan ja mitä varten, ett...ja jotenkin musta tuntuu, että se antaa semmosta valmiutta lähteä sinne työelämään, että uskaltaa paremmin luottaa siihen, että kyllä tässä nyt osataankin jo jotain.” H1

Työharjoittelun hyväksi puoliksi koettiin myös kokemukset tietynlaisesta työpaikasta, työkuulttuurista ja työstä itsestään. Haastateltavien mukaan on tärkeää testata, miten erilaiset työnantajat sopivat itselleen, miten soveltuu erilaisiin työpaikkoihin oman persoonansa ja osaamisensa kautta sekä näkee, onko oikeasti kiinnostunut tästä työstä ja

alasta. Työkokemuksen saaminen koetaan myös tärkeäksi tekijäksi. Sen koetaan auttavan tulevia työpaikkoja hakiessa. Eräs haastateltavista mainitseekin, kuinka on saanut työhaastatteluissa positiivista palautetta harjoittelupaikan valinnasta. Hänen mukaansa se on edesauttanut hänen etenemistään työnhakuprosesseissa haastatteluihin asti sekä edesauttanut nykyisen työn saamista.

Osa haastateltavista toivoi, että yliopisto tai oma laitos olisi voinut enemmän osallistua opiskelijan työharjoittelupaikan etsinnässä. Haastateltavat mainitsivat, että olisivat halunneet konkreettisemmin tietoa mahdollisista työpaikoista, ammattinimikkeistä ja työn hakemisesta. Monessa pääaineessa on ollut työharjoittelusta infotilaisuus tai seminaari, mutta tämän seminaarin ei ole koettu kohdistuvan oikein. Seminaareilla on käsitelty itsetuntemuskysymyksiä, työharjoittelutuen hakemista ja hieman jotain työpaikkoja. Haastateltavien mukaan olisi ollut tarpeellista käydä yksilöllisesti läpi, mitä haluaa työelämältä ja sitten miettiä, mitä ne paikat siinä tapauksessa voisivat olla.

6.5 Ideoita yliopiston ja työelämän lähentämiseen

Miettiessään yliopiston ja työelämän välistä kohtaamista monet haastateltavat mainitsevat, että näiden suhdetta tulisi jotenkin lähentää. Teoreettinen opiskelu ja käytännön työelämä tuntuvat monesta haastateltavasta haasteelliselta yhdistää. Jotta työpaikkoja ja työelämää tuotaisiin lähemmäksi yliopistoa ja yliopistoa lähemmäksi työelämää antoivat haastateltavat muutamia kehitysideoita. Kahdeksi tärkeimmäksi teemaksi nousivat työharjoittelun tärkeys ja työelämävalmiuksien lisääminen.

Työharjoittelua pidetään yhtenä tärkeimpänä porttina päästä tekemään yleensä ensimmäistä kertaa oman alansa töitä sekä saamaan ”jalkaa oven väliin”. Haastateltavat toivoivat, että kaikkiin pääaineisiin tulisi harjoittelu pakolliseksi, koska tällä hetkellä on pääaineita, joissa se on vapaaehtoinen tai sen voi suorittaa myös tenttinä. Haastateltavien mukaan olisi myös hyvä, että työharjoitteluja olisi useampia, nimenomaan opintojen loppuvaiheessa. Ongelmana eräs haastateltava näkee nykyisessä työharjoittelujärjestelmässä sen, että työpaikat ovat tottuneet saamaan aina uuden työharjoittelijan, joten harjoittelun jälkeen työllistyminen kyseiseen paikkaan on hankalaa. Työnantajia pitäisi motivoida siihen, että työharjoittelusta pystyisi myös työllistymään.

Toisena kehitysideana työelämän ja koulutuksen lähentymiseen haastateltavat toivat työelämävalmiuksien lisäämisen. Tällä haastateltavat tarkoittavat jotain yliopiston järjestämää työelämäkurssia, jossa opiskeltaisiin ammatillisuutta, ammattikäytäntöjä ja konkreettisia taitoja sekä käsiteltäisiin erittäin käytännönläheisesti tulevia työmahdollisuuksia. Työelämäkurssiin voisi myös sisältyä yrityskontakteja esimerkiksi vierailemalla eri organisaatioihin ja yrityksiin sekä valmistuneiden ja työllistyneiden pitämiä luentoja. Muutaman haastateltavan mielestä työelämän ja yliopiston liiallinen yhteistyö saattaa vaarantaa yliopiston alkuperäistä tehtävää. Pelkoina nähtiin yliopiston perustutkimuksen -, itsenäisyyden - ja teoreettisuuden väheneminen. Yliopiston ei koeta tarvitsevan saattaa suoraan työelämään.

”joo, no yliopistohan on ollut pitkälti semmonen tutkimus, tutkimuksellisiin tehtäviin valmistava paikka ja se on sinällään ollut ihan toimiva, mutta just monesti mietityttää just se, että voisko monista aloista tehdä sitten käytännönläheisempiä, suurin osa kuitenkin päätyy ihan normaaliin palkkatyöhön niin siinä mielessä kun aattelee niin kyllä pitäis kohdentaa siihen työelämävalmiuteen, totta kai täällä pitää saada myös vapaasti kasvaa siihen kriittiseen ajatteluun ja ei liikaa markkinapaineita ja kauheeta semmosta, että sehän on ollut aina yliopiston tehtäväkin, mutta sitten opintojen loppuvaiheessa pitäis olla vielä semmosia pidempiä harjoittelujaksoja, koska muuten sen työpaikansaanti on niin vaikeeta. ” H1

7 POHDINNAT TYÖELÄMÄÄN SIIRTYMISESTÄ

Tässä kappaleessa käyn läpi haastateltavien näkemyksiä ammatti-identiteetin muodostumisesta opintojen aikana, kiinnostavista työtehtävistä, valmistumisesta sekä työtilanteesta ja työnhausta.

7.1 Ammatti-identiteetin muodostamisen vaikeus opintojen aikana

Haastateltavista kahdeksan oli vaihtanut pääainetta jossain opintojen vaiheessa. Heistä viisi oli vaihtanut pääainetta saman tiedekunnan sisällä. Haastateltavat mainitsivat pääaineen vaihdon syiksi uuden pääaineen laajemmat kokonaisuudet ja sisällöt, aiheet, jotka kiinnostivat itseä, ajattelutavat sekä kriittisen ajattelun.

Muistellessaan opintojen alkua haastateltavat kokivat hyvin jyrkästi, että heillä ei ollut kovin selkeää kuvaa opintojen alussa, millaiseen työhön heidän koulutuksensa tulee valmistamaan. Tarkkoja nimikkeitä tai työtehtäviä kukaan haastateltavista ei pystynyt kertomaan, mutta monelta tuli kuitenkin voimakkaan alkureaktion jälkeen jonkinlaisia aavistuksia ja mielikuvia tehtävistä tai työnantajista. Eräs haastateltavista kertoi humoristisesti, että sukulaisia varten oli täytynyt keksiä vastaus tähän kysymykseen. Muutamia haastateltavista mainitsivat myös, että opiskeluiden alussa ei ollut vielä kiinnostusta siihen, mihin koulutus valmistaa. Osalle haastateltavista suurin työllistäjä tuntui olevan opintojen alussa epämääräisesti selvillä, kuten yksi haastateltava kuvailee:

”suunnilleen sen, että mihin tiedekunnasta ihmiset valmistuu, että tuota suurin, suurin työllistäjä on julkinen sektori ja mutta kyllä ne tosi epämääräisiä, epämääräisiä ei edes mitään eksakteja ammattinimikkeitä” H4

Muutama haastateltava pystyi myös tuomaan esiin joitakin alkuvaiheen käsityksiä tulevista työtehtävistä. Tuleviksi työtehtäviksi mainittiin asiantuntijatehtävät, tutkijuus, opettaminen sekä maahanmuuttajatyö. Työtehtävät nähtiin opintojen alussa vielä epämääräisinä ja laajoina.

”semmonen hatara ajatus siinä, että tutkijaks ja kai nyt joku voi opettaakin ja sitten, että jotain, jotain yleistä paperinpyöritystä...” H5

Vertaillessaan alkuvaiheen ja loppuvaiheen opintoja haastateltavat kertoivat, kuinka heidän käsityksensä tulevista työtehtävistä ja työaloista ovat muuttuneet opiskeluiden aikana. Useat haastateltavat mainitsevat, kuinka heidän ammattikuvansa on hieman selkiintynyt opintojen edetessä, mutta silti näin opintojen loppuvaiheessa on hieman epävarmuutta, koska tutkinto on niin laaja-alainen ja ammattikuva hieman epäselvä. Edelleenkin mitään konkreettisia paikkoja tai nimikkeitä on vaikea nimetä. Työharjoittelun on koettu selventävän ammattikuvaa - tai ainakin antavan jonkinlaisen esimerkin siitä, mitä voisi tulevaisuudessa tehdä.

”on se selkiintynyt ja se ois voinut jo aikasemminkin selkiintyä, mutta (...) jostain syystä (...) kun ei oo ollut semmosta selkeää ammattikuvaa (...) se töihin meneminen ja se miksikä niinkun tulee valmistumisen jälkeen, se on ollut vähän semmonen mörkö, mitä ei oo halunnut miettiä,..” H3

Monet haastateltavista kokivat myös, että on toisaalta hyvä, että tutkinto ei valmista mihinkään spesifiin ammattiin, koska se antaa mahdollisuuksia käyttää tutkintoa laaja-alaisemmin. Näin myös sivuaineilla ja omilla kiinnostuksenaloilla pystyy suuntaamaan sitä, mihin työhön hakeutuu.

”se haitta ja etuus tässä meidän hommassa, että eihän me mitään profессиota tästä saada että, mikä ois niinkun yks yhteen koulutuksen ja sen mitä tulee tekemään, että kyllä se jollain tavalla vähän niinkun täytyy keksiä miten sitä käyttää ja mihin.” H4

7.2 Millainen työ kiinnostaa

Haastateltavat myös pohtivat millaisiin töihin he itse haluaisivat työllistyä. Kysyessäni mille sektorille (julkinen/yksityinen/3.sektori) haastateltava mieluiten haluaisi työllistyä, saivat kaikki sektorit kannatusta. Todennäköisimpänä työllistäjänä haastateltavat kuitenkin näkivät julkisen sektorin, sen jälkeen järjestöt ja lopuksi yksityisen sektorin. Yhtä suuren kannatuksen julkisen sektorin lisäksi toi huomio siitä, että kaikki sektorit ovat houkuttelevia ja kaikilla olisi paljon annettavaa. Muutama haastateltava mainitsee, että kun on saanut yhdestä sektorista kokemusta, niin sitten haluaisi myös tutustua muihinkin sektoreihin.

”...mun mielestä kaikki on ihan yhtä varteenotettavia (...) valtiosta on kokemuksia ja on hyviä kokemuksia ja siellä vois in olla, ja lähinnä kun mä tiedän, ajattelen, että me tullaan tekemään kaikki niinkun, meillä ei oo mitään yhtä virkaa mitä me tullaan tekemään koko elämä niin mä nään sen enemmän sillei, että mä oon jokaisella sektorilla niinkun tulevaisuuden aikana...” H10

Haastateltavilta tuli myös paljon toiveita millaisia työtehtäviä he haluaisivat tai millainen olisi mielekäs työnsisältö. Työtehtävinä toivottiin kehittämis-, suunnittelu-, koordinointi-, organisointi-, tutkimus-, kirjoittamis-, tiedotus-, sisällöntuotanto-, raportointi-, opettamis- ja kouluttamistehtäviä. Työnsisällön haluttiin olevan itsenäistä, jossa voi itse määrittää, mitä tekee ja milloin, haastavaa, monipuolista, työssä täytyy olla kehittymismahdollisuuksia sekä jos tekee tutkimustyötä, niin tutkimuksen pitää olla menetelmällisesti järkevää ja tieteellisesti kiinnostavaa.

”no tottakai se työnsisältö sais olla semmonen, missä niitä sisältöjä ikäänkuin oppis, mitä täällä ei, että esimerkiks siinä olis hallinnollista vastuuta tai tuota koordinoimista niin sitten tavallaan sen homman tavallaan oppis,(...) mutta tärkeintä siinä ois että siinä pääsis itsenäisesti ja sitten tekemään ja sais tuota kehittyä siinä työssä, mitä tekee.” H4

Haastateltavien mielestä tulevan työpaikan koko ei ole välttämättä kovin tärkeää. Monet haastateltavat vain mainitsivat, että ei liian pieneen eikä liian suureen. Organisaation kokoa tärkeämpänä pidettiin enemmänkin organisaation toimintatapoja ja -kulttuuria sekä ilmapiiriä. Sitä, miten työpaikalla ja työyhteisössä viihtyy.

”no sekin riippuu paljon siitä, että minkä näköinen siellä olis se tavallaan se organisaation toimintatapa ja -kulttuuri, (...) niin ei se koko monestikaan oo ollut se työn tavallaan mielekkyyden tai haasteellisuuden mittari, vaan kyllä musta tuntuu, että on ollut pieniä ja etäännyttäviä paikkoja ja sit on ollu isoja ja kodikkaita tai päinvastoin, että ei se ehkä se, että minkä näköinen siellä on se ilmapiiri ja miten sinne pääsee sisään ja minkä näköinen siellä on vaikka työtahti niin ne on ehkä enemmän kuin se koko sitten. ” H4

7.3 Valmistumisen pelko

Pohtiessaan tulevaa valmistumista melkein kaikki haastateltavat mainitsivat sanat pelko tai epävarmuus. Pelkoa toivat töiden hakeminen, epäselvyys tulevista työtehtävistä, epämääräinen tutkinto, tutkinnon kilpailukyky, työkokemuksen puute ja oma osaaminen. Yksi haastateltava mainitsee myös talouden taantumana. Epävarmuus tulevista työtehtävistä liittyy jo aikaisemmin mainitsemaani ammattikuvan selkeyteen. Osa haastateltavista kokee, että työnhakuun on vaikea lähteä, koska ei oikein itsekään tiedä, mitä pystyy hakemaan.

”...niinkun vähän varmaan niinkun mä oon sanonut niin ensimmäinen tunne, mikä tulee, kun sitä ajattelee on kyllä pelko, että mitä sitä sit oikeesti tekee (...) mutta se siinä varmaan on että kun ei ihan tasan tarkaan tiedä mihin voi hakee”

H2

Pelot epämääräisestä tutkinnosta ja tutkinnon kilpailukykyä liittyvät haastateltavien mielestä siihen, kuinka työnantajat näkevät tämän tutkinnon hyödyllisyyden. Haastateltavien mukaan työnantajat eivät tiedä, mitä yhteiskuntatieteilijät osaavat tai tarjoavat, joten he jäävät helposti muiden tutkintojen alle.

” ...ei koskaan voi tietää noista työnantajien preferensseistä ja noista, koska on olemassa tietenkin semmosia professioita, jotka tommosen yhteiskuntatieteiden maisterin edelle menee niinkun paperi, hommissa, niinkun varmaan monessakin kohtaa,..” H4

Työkokemuksen puute on yksi työhön siirtymisen epävarmuustekijöistä. Haastateltavien mukaan joihinkin työpaikkoihin tarvitaan useamman vuoden työkokemus tai erityisosaamista joltain tietyltä alalta. Oman alan työkokemuksen hankkiminen on kuitenkin opiskeluiden aikana vaikeaa. Kaikilla haastateltavilla oli monenlaista työkokemusta ennen opintoja ja opintojen aikana, mutta ensimmäinen virallinen oman alan työkokemus oli tullut vasta työharjoittelun aikana. Yhtenä epävarmuustekijänä haastateltavien mielestä oli myös oma osaaminen. Oman osaamisen pelko näyttää haastateltavilla liittyvän siihen, kuinka pystyy osoittamaan ja markkinoimaan omat taitonsa tulevalle työnantajalle.

”...kyllä mä osaan nää jutut, mutta sit tulee oikeesti tulee se, että ei ne muut tiedä sitä, että mä osaan nää jutut, että miten mä pystyn näyttään sen sitten, kun mä valmistun eikä mulla oo työkokemusta...” H1

Eräs haastateltava mainitsee, että kun vain pääsisi töihin, niin pystyisi näyttämään, mihin pystyy. Omaan osaamiseen liittyy myös paljon positiivisia kokemuksia, joita saa yllättävissä tilanteissa, kuten yksi haastateltava innostuneesti kuvailee:

”...tai toisaalta on sitten semmosia hyviäkin kokemuksia jossain yllättävissä tilanteissa, esimerkiks olin (...) tämmösessä sopeutumis, sopeutumisvalmennuksessa, eli kuntoutuksessa omaisena (...) ja sitten mä niinkun sillai...äää...tarkkailin sitä, miten se kuntoutus oli järjestettyä, että joo he keskusteli psykologin kanssa ja oli semmosta ja tämmöstä ja oli kaikenlaista toimintaa niin siinä kohtaa mä tajusin, että tässä tarvittas sosiaalipsykologistakin osaamista, joka on vallan jätetty pois ja sit, se oli ihan hirvee hyvä kokemus siinä mielessä, että mä tajusin, että mähän osaisin jäsentää tätä tilannetta ja mullahan olis näille kuntoutujille jotain annettavaa myös, sen puitteissa, mitä on oppinut, että jotain tämmösiä muutamia hyviä kokemuksia on,..” H3

Vaikka haastateltavilla oli paljon pelkoja ja epävarmuuksia tulevasta valmistumisesta, tai kuten eräs haastateltava hieman kyynisesti sanookin: H6: *”varmaa on se, että mää valmistun työttömäksi, mutta muu ei oo sitten yhtään varmaa, et niin.”*, niin näkivät useimmat haastateltavat valmistumisessa myös positiivisia puolia. Oman osaamisen arvostus oli noussut työharjoittelun aikana tai yllättävissä tilanteissa, muutamat mainitsivat, että on saanut monipuolista osaamista sekä tehnyt kaiken niin hyvin kuin pystyy, työpaikkoja uskotaan olevan sekä tutkinnon valmistumisen uskotaan parantavan työnhakumahdollisuuksia. Eräs haastateltava mainitsee, että ehkä haikeinta on jättää yliopistomaailma taakse ja siirtyä *”aikuisten maailmaan”*, toinen haastateltava näkee valmistumisen taas mielenkiintoisena ja hauskana mahdollisuutena.

”...kyllä mä nyt nään, että sen niinkun sinällään kiinnostavana, että alkais sitten katsella, että minne kaikkialle sitä sitten vois täll... tässä niinkun tässä uudessa elämäntilanteessa tai siinä uudessa elämäntilanteessa niinkon hakea tai koska

tuon semmonen pätevyysvaatimukset on varmaan sillai aika väljiä moneenkin juttuun, ettei ja se on niinkun yks mielenkiintoinen juttu tässä kun ei joku yks tietty sivu minne työpaikkailmoituksissa vaikka hakeutua vaan voi myös vähän mielikuvituksellakin katella, että hetkinen, että mikseipä tonnekin vois...kyllä mä nään semmosina hauskoina mahdollisuuksina, mitä sitten tulee.” H4

7.4 Työtilanteen odotukset

Haastateltavien käsitykset oman alan työtilanteesta olivat varsin positiivisia. Työtilannetta ajateltiin ihan hyvänä, mutta ei loistavana. Oman työllistymisen edistävinä tekijöinä pidettiin omaa aktiivisuutta ja tutkinnon laaja-alaisuutta.

”...osalla varmasti on hyväkin ja sit mulla on jotenkin tullu semmonenkin käsitys(...) että tosikin paljon kiinni siitä, minne osaa itse katsoa että mitä näkee jos pelkästään ne kaikkein ilmeisimmät huomaa niin kyl (...) paljonkin semmosia niinkun toimenkuvia, mihin tää sinällään sopis, mutta en tiedä onko tää kilpailukykyisin tää mun tutkinto niissä, että mikä tietenkä on yks tekijä, mutta eihän ne nykyään edes pelkkään tutkintoon edes katso, että nehän on nykyään niin salatiedettä, tuntuu olevan siis noi työhönotto, rekrytointiperusteetkin, mutta kyllä mä uskon, että paljon on semmosta työtä tuolla, mikä on sopivan hämärää, hämärää, tämmösine mikä ei sinänsä oo minkään ammattinimikkeen vaatimaa.” H4

Työtilanteen heikentymisen syiksi arveltiin lamaa, jonka seurauksena yksityiselle ja julkiselle sektorille on tehty paljon supistamisvaatimuksia. Haastateltavien mielikuvat oman alan työtilanteesta perustui pitkälti omien kavereiden, jo valmistuneiden opiskelijoiden, mielipiteisiin. Kuultujen asioiden perusteella ajatukset työelämästä on muuttunut vähän pessimistisempaan suuntaan. Vaikka tämänhetkinen taloustilanne tuntui vaikuttavan töiden määrään, niin pitkällä tähtäimellä monella oli kuitenkin luottavainen olo, kuten yksi haastateltava kuvailee: *”...kun katsotaan yhteiskuntatieteiden maistereita, niin tilastollisesti 90 prosenttia käsittääkseni päätyy, saa töitä, ja saa ainakin lähestulkoon koulutustaan vastaavaa työtä...” H8*

7.5 Työhaun tuska

Kaikki haastateltavat ovat suunnitelleet valmistuvansa viimeistään keväälle 2011, joten kaikilla valmistuminen siintää jo silmissä. Näin loppuvaiheen opiskelijoina monelle haastateltavalle tuleva työnhaku on vasta nyt alkanut tuntumaan konkreettisemmalta ja läheisemmältä. Haastateltavista kaksi on valmistumisen aikaan jo työssä - oman alan työssä -, mutta muille työnhakuprosessi on vasta alkamassa. Monelle gradun tekemisen loppuvaiheet on merkki opintojen loppuunsaattamisesta ja työnhakemisen alkamisesta. Valmistumisen ja työllistymisen väliin ei haluta liian suurta katkoa, joten työnhakeminen koettiin tärkeäksi, kun on vielä yliopiston turvaverkossa.

Haastateltavien kuvaillessa tulevaa työnhakua olivat ajatukset kovin voimakkaita, työnhakua kuvailtiin sanoilla: ”jännittää”, ”tuskaa”, ”epätoivoista”, ”ahdistaa”, ”rankkaa”, ”pitkää ja piinallista”, ”lannistavaa” ja ”kivinen polku”. Työhaun ei odoteta olevan kovin helppoa, mutta kaikki haastateltavat tuntuvat olevan varautuneet siihen. Työnhakua ajatellaan prosessina, jossa tarkkaillaan työtarjontaa, verkostoidutaan, pidetään korvat auki, kuunnellaan, mitä tutut ja ystävät puhuvat, ollaan aktiivisia ja lähetetään paljon hakemuksia. Hyvällä tuurilla päästään haastatteluun, jossa paljon päteviä ihmisiä kilpailee vähistä paikoista. Yksi haastateltava kuvailee omaa työnhakuaan seuraavasti:

”...ihan tuskaahan se on, että mä puol vuotta kerkesin leikkiä tämmöstä työtöntä, vaikka olinkin opiskelija, mutta mä koin jo ite olevani jo työtön työnhakija ja koin sen ahistuksen ja tuskan siinä jo, että miksen mä pääse haastatteluihin ja jos mä pääsin haastatteluun, niin miksei ne valinnu mua, et siinä on taas ihan kauheesti se oma aktiivisuus ja itänsä markkinointi ja myyminen ja esille tuominen ja oman osaamisen artikulointi hienosti siinä ihmisille, jotka arvioi sua samalla siinä koko ajan ja, et se on kauheen semmosta henkisesti aika raskasta, että jaksais jotenkin tsemptata ja jaksais joka kerta oottaa ja aatella, että se on nyt tää mun työpaikka, että ei se kivaa oo, mut sit taas ei siltä voi enää vältyä, että ei se lopu mun mielestä tässä yhteiskunnassa koskaan...” H5

Haastateltavat pitivät työllistymismahdollisuuksia laajoina, mutta vaikeasti hahmotettavina tai löydettävänä työmarkkinoilta. Monen oli helppo nimetä tulevia työtehtäviä, mutta työpaikkojen ja -tehtävien löytäminen esimerkiksi lehdistä tuntuu

kovin vaikealta. Erään haastateltavan mukaan hänen pääaineestaan monet valmistuneet ovat menneet Kelaan tai työvoimatoimistoon töihin sellaisiin tehtäviin, joihin ei tarvita edes tutkintoa. Haastateltava itse on myös aluksi varautunut sellaisiin tehtäviin. Toinen haastateltava taas kokee, että työnhakuun tarvittaisiin nimenomaan yliopiston tukea, jotta tietäisi, millaisia töitä vastavalmistuneena voisi hakea.

”...tota ne on tehty ne nimikkeet niin mahtaviksi, että on päällikköä ja koordinaattoria ja muuta, että tota ei ehkä uskalla hakea tai ei tiedä, mitä siellä on sitten takana ja sitten ehkä herkemmin hakeutuu johonkin sihteeriks ja assistentiks, mutta se vika on siinä, että sinne sit jämähtää, että jos kerran on sihteeri niin (...) on myös aina sihteeri.” H9

Vaikka työnhakemiseen liittyi haastateltavilla paljon pelkoja, niin toisaalta työnhakeminen koetaan myös positiivisesti haastavana juttuna, joka helpottuu kokemuksen myötä. Haastateltavien mukaan täytyy vaan jaksaa uskoa ja yrittää, että töitä löytyy. Työhaun ja työpaikoista kilpaileminen koetaan olevan osa nykyistä yhteiskuntaa.

”...jotenkin mä vaan hullusti luotan siihen, että kyllä se siitä suttaantuu, toisaalta ei oo mitään muuta vaihtoehtoaakaan, voihan sitä tietenkin ripota tuhkaa päälleen ja mennä pöydän alle piiloon, mutta ei se auta mitään, ei sua sieltä haeta.” H9

8 YHTEENVETO JA POHDINTA

Tutkielmani tarkoituksena on ollut selvittää valmistumassa olevien yhteiskuntatieteiden opiskelijoiden ajatuksia omista opinnoista, opintojen antamista valmiuksista, omasta alasta ja sen työllistymisestä. Tarkentuneina tutkimuskysymyksinäni halusin selvittää, millaisena opiskelija näkee yliopisto-opintonsa työllistymisen näkökulmasta ja millaisia asioita valmistumassa oleva opiskelija pohtii työelämään siirtyessään.

Kaikki haastateltavat näkivät korkeakoulutuksen hyödyllisenä asiana. Sen koettiin lisäävän yleissivistystä sekä auttavan työnsaannissa. Korkeakoulutuksen tärkeimpänä konkreettisena hyötynä haastateltavat mainitsivat tutkintopaperin, koska moniin töihin vaaditaan korkeakoulututkinto. Sama huomio tehdään Korhosen (2004) tutkimuksessa, jonka mukaan korkeakoulututkinnolla on huomattava merkitys akateemisten työmarkkinoiden rekrytointikäytännöissä. Myös talouden ja inhimillisen pääoman teorian näkökulmasta koulutusta pidetään yksilölle erittäin hyvänä investointina. Koulutus lisää henkilön osaamista, osaaminen vaikuttaa tuottavuuteen ja tuottavuus parantaa ansiotasoa. (Heikkilä ym. 2008; Ahola 2004, 23.)

Kritiikkiä korkeakoulutus sai siitä, että sen ei koettu enää takaavan mitään elämässä. Tähän osaltaan on vaikuttanut korkeakoulutuksen määrä ja massoituminen, joiden takia kaikille korkeakoulutetuille ei löydy korkeakoulutasoisia töitä. Monissa aiemmissa tutkimuksissa on tehty sama havainto. Aiemmin takuuarma investointi, korkeakoulutus, ei enää takaa varmaa työnsaantia opiskelun jälkeen. (mm. Mielityinen & Moitus 2002, 8; Teichler & Kehm 1995, 116; Rinne 1998, 15, 25; Lammi & Järvinen 2005, 11.)

Haastateltavat näkivät yliopisto-opinnoista saaduiksi valmiuksiksi laajan käsityksen yhteiskunnasta, kriittisen ja analyyttisen ajattelun, ajatusmalleja ja ajatusmaailmaa, kirjoittamis-, puhumis-, tiedon etsimis- ja tekstin tuottamistaitoja, tutkimuksen tekemistä, isojen kokonaisuuksien käsittelyä sekä teoriaa. Haastateltavien tuomat valmiudet vastaavat akateemisen koulutuksen peruspilareita, joina pidetään tiedon kriittistä analysointia sekä tuottamista ja oman alan syvällistä hallintaa ja osaamista (Haapakorpi 1994, 44). Virolaisen ja Valkosen (2002, 15) tutkimuksen mukaan yliopiston tarkoituksena on antaa laaja-alaisia teoreettisia valmiuksia, sisäänpääsytaitoja työmarkkinoille.

Osan haastateltavista mukaan on hyvin paljon itsestä kiinni, mitä opintojen aikana voi oppia. Osan mielestä taas yliopistosta ei ole saanut riittävästi taitoja tulevaisuuteen. Tämän koettiin johtuvan teoreettisista ja tutkimuspainotteisista opinnoista, joissa käytännön kosketus työelämään tuntuu kaukaiselta. Tätä havaintoa tukee myös Mäkisen (2004, 68–69) tutkimus, jonka mukaan vajaa neljännes haastatelluista opiskelijoista arveli, ettei koulutuksesta saa riittävästi valmiuksia työelämää varten. Hieman yli kolmannes opiskelijoista kertoi, etteivät opinnot kytkeydy työelämään lainkaan. Murtoisen (2004, 83) mukaan työelämässä toimivien asiantuntijoiden ja korkeakouluopiskelijoiden käsitykset työelämässä tarvittavista taidoista ovat erilaiset. Opiskelijat eivät ole saaneet koulutuksesta riittävän realistisia käsityksiä työelämästä.

Haastateltavat eivät kokeneet välttämättä konkreettisten taitojen saamista yliopiston tehtäväksi. Heidän mukaansa yliopisto antaa lähtöalustan asiantuntijuuteen, joka muodostuu lopulta vuosien työkokemuksen myötä. Aiemman tutkimuksen mukaan asiantuntijuutta pyritään rakentamaan korkeakouluopiskelun aikana monin eri tavoin. Opiskellessaan opiskelijat tutustuvat alansa keskeiseen tietoon ja työmenetelmiin. Opiskelun aikana pyritään rakentamaan pohjaa asiantuntijuudelle, joka muotoutuu pääosin vasta aidossa ympäristössä ihmisen työuran aikana. (Tynjälä & Nuutinen 1997; Tynjälä ym. 2004.)

Haastateltavat näkivät sivuainevalinnat erityisen tärkeinä yhteiskuntatieteellisissä pääaineissa. Sivuaineilla pystytään rakentamaan omaa erityistä opiskelukokonaisuutta ja kohdistamaan omaa osaamista. Ne helpottavat tapaa hahmottaa tulevaa työelämää. Haastateltavat olivat valinneet sivuaineensa omien kiinnostuksien mukaan sekä puhtaasti työelämää silmällä pitäen. Työelämäkelpoisuuden koettiin rakentuvan pääaineen päälle sopivilla sivuaineilla. Ammatillisesti järkevien sivuainevalintojen merkitys työpaikan saannissa on nähty tärkeäksi monissa tutkimuksissa (mm. Ahrio & Holtinen 1998, 109-110; Mielikäinen 2003, 20). Myös työnantajien näkökulmasta toimiva aineyhdistelmä on tärkeää. Teoreettisten aineiden lisäksi olisi hyvä olla myös joitakin käytännönläheisiä opintoja. (Korhonen 2004, 114; Larjovuori 2002, 3-4.) Mielikäinen (2003, 47) on tutkinut tarkemmin Tampereen yliopiston opiskelijoiden sivuainevalintojen perusteita. Tärkeimmiksi olivat nousseet oma kiinnostus, hyvä kokonaisuus pääaineen kanssa, työelämän silmälläpito ja itsensä sivistäminen.

Kaikki haastateltavat näkivät työharjoittelun olevan erittäin tärkeää tulevan työllistymisen kannalta. Oman alan työkokemuksen lisäksi työharjoittelu auttaa ymmärtämään, mitä työelämä oikeasti on ja minkälaisia työtehtäviä omalla koulutuksella voi tehdä. Työharjoittelun on koettu tuovan myös varmuutta ja valmiutta lähteä työelämään. Työharjoittelun sekä muun opiskeluaikaisen alakohtaisen työkokemuksen tärkeys on huomattu monissa tutkimuksissa (kuten Ahola 2004; Honkanen & Ahola 2003; Korhonen 2004; Lammi & Järvinen 2005; Takkinen & Vahtikari 2000). Kuhalainen (2003) on tutkinut yhteiskuntatieteilijöiden työharjoittelukokemuksia. Tutkimuksen mukaan vastaajat olivat oppineet työharjoitteluaihanaan erityisesti suoraan ammattiin tai alaan liittyviä erityisiä taitoja. Harjoittelun oli varsin selvästi koettu selkeyttävän opiskelijoiden mielikuvia opiskelemastaan alasta, kyseisestä työstä sekä kyseisestä alasta laajemmin. Erityisesti yhteiskuntatieteilijöille työharjoittelun on koettu tuovan tarvittavaa ja arvokasta työkokemusta, koska muutoin oman alan työkokemuksen saaminen opiskeluaikana on vaikeaa (Huhta & Tuulos 2000).

Osa haastateltavista toivoi, että yliopisto tai oma laitos olisi voinut enemmän osallistua opiskelijan työharjoittelupaikan etsimiseen, esimerkiksi kertomalla konkreettisemmin mahdollisista työpaikoista, ammattinimikkeistä ja työn hakemisesta. Sama huomio on tehty Kuhalaisen (2003) tutkimuksessa, jonka mukaan vastaajat toivoivat harjoitteluun liittyvän informaation lisäämistä, kuten tietoa erilaisista harjoittelupaikoista, parempaa ohjeistusta harjoittelupaikan suorittamiseen ja raportin kirjoittamiseen sekä laitoksen antamaa tukea paikkojen löytämiseen. Tästä huolimatta suurin osa vastaajista oli pitänyt laitoksen antamia ohjeistuksia riittävinä. Kaikkein tyytyväisimpiä laitoksen ohjeistuksiin olivat ne, jotka olivat saaneet ohjeistuksia nimenomaan keskustelemalla.

Huhdan ja Tuuloksen (2000), Takkisen ja Vahtikarin (2000) sekä Larjovuoren (2002) tutkimuksissa on korostunut opiskeluaikaisten valintojen merkitys työllistymisessä erityisesti yhteiskuntatieteellisillä aloilla. Opiskelija voi hankkia jonkun alan erityisosaamista esimerkiksi sivuaineopinnoilla ja erikoistumisalansa työkokemuksella.

Teoreettisen opiskelun ja käytännön työelämän yhdistämiseksi haastateltavat korostivat työharjoittelun tärkeyttä ja työelämävalmiuksien lisäämistä. Työharjoitteluja toivottiin

kaikkiin pääaineisiin pakollisiksi sekä työharjoitteluja voisi olla useampia. Työnantajia pitäisi motivoida siihen, että työharjoittelusta pystyisi työllistymään. Työelämävalmiuksien lisäämisellä haastateltavat toivoivat yliopiston järjestämää työelämäkurssia, jossa opiskeltaisiin ammatillisuutta, ammattikäytäntöjä sekä erittäin käytännönläheisesti työmahdollisuuksia. Myös Rautopuron ja Väisäsen (2002) mukaan opiskelijoita tulisi yhä enemmän ohjata uranvalintaan liittyvissä kysymyksissä ja auttaa heitä selkiyttämään opiskelumotiivejaan. Tuulos (2000) tekee myös omassa tutkimuksessaan havainnon, että laitokset eivät ole tukeneet riittävästi opiskelijoiden ammatillista kehittymistä ja suuntautumista. Työnantajien näkökulmasta yhteiskuntatieteellisen opintojen työelämäkytkentöjä tulisikin lisätä nykyisestä. Sopivina menetelminä pidettiin työharjoittelua, mentoritoimintaa sekä case-harjoitusten ja vierailevien luennoitsijoiden käyttöä sekä lopputyön tekemistä toimeksiantajalle. (Larjovuori 2002, 4.)

Muistellessaan opintojen alkua, haastateltavat kokivat, että heillä ei ollut kovin selkeää kuvaa siitä, millaiseen työhön heidän koulutuksensa tulee valmistamaan. Haastateltavien käsitykset tulevista työtehtävistä olivat hyvin epämääräisiä. Tarkkoja työtehtäviä tai nimikkeitä ei kukaan haastateltavista pystynyt kertomaan. He kuitenkin osasivat arvioida, mikä sektori tulisi työllistämään heitä eniten. Laukkasen (1998) tutkimuksen mukaan etenkin humanistisia, luonnontieteellisiä ja yhteiskuntatieteellisiä aloja yhdistää se, että niissä on paljon koulutuksia, joista ei suoraan valmistu mihinkään ammattiin. Mäkisen (2004) tutkimuksen mukaan opiskelijat tunsivat opiskeluiden alkuvaiheissa professioammatit ja niiden kaltaiset työtehtävät paremmin kuin muut työtehtävät, joita koulutukset valmistivat.

Opiskeluiden loppuvaiheessa käsitys oman alan työpaikoista ja työtehtävistä oli haastateltavilla jonkun verran selkiintynyt, mutta silti koettiin epävarmuutta tutkinnon laaja-alaisuuden ja ammattikuvan epäselvyyden vuoksi. Edelleenkin tarkkoja työtehtäviä tai nimikkeitä oli vaikea haastateltavien mainita. Tämä tukee Mäkisen (2004) tutkimuksen tuloksia, jossa opiskelun loppuvaiheessa tiedot työstä ja ammateista karttuivat, joissa on mahdollista toimia. Kuitenkin opintojen loppupuolella professioammatit olivat yhä opiskelijoille selkeämpiä vaihtoja kuin suunnittelu-, tutkimus- ja hallintotyöt. Tuuloksen (2000) tutkimuksen mukaan menestyksellinen

työllistyminen ja työelämään siirtyminen edellyttää ammatti-identiteetin muodostumista jo opiskeluaikana.

Sivuaineet ja työharjoittelu koettiin ammattikuvaa selkiyttävinä tekijöinä. Mäkisen (2004) tutkimus tukee tätä havaintoa. Hänen tutkimuksessaan ammattikuvan selkiyttämiseen olivat auttaneet opintojen eteneminen aine- ja syventävien opintojen vaiheeseen, sivuaineopiskelu, kesätyöt ja muut opiskeluaikana tehdyt työt sekä opiskeluun liittyvät työharjoittelut.

Vaikka ammattikuvan epäselvyys toi epävarmuutta työmarkkinoille siirtymiseen, pidettiin tutkinnon laaja-alaisuutta myös hyvänä asiana. Tutkinnon laaja-alaisuuden koettiin tuovan enemmän mahdollisuuksia tulevan työpaikan ja -tehtävän valintaan. Riitta-Liisa Larjovuori (2002) on tutkinut työnantajien näkökulmasta yhteiskuntatieteilijöiden osaamista ja käsityksiä tutkinnosta. Heidän mukaansa yhteiskuntatieteilijät erottaa selkeimmin muista tutkinnon laaja-alaisuus. Yhteiskuntatieteilijän vahvuutena pidettiin laajaa yleissivistystä ja mahdollisuutta erikoistua hyvin monenlaisiin tehtäviin. Tutkinnon yleisluonteisuuden takia, työnantajien mielestä, opiskelijoiden tulisi aloittaa opintojen varhaisessa vaiheessa määrätietoinen oman osaamisprofiilin rakentaminen – sivuainevalinnoilla ja työkokemuksilla. Myös koulutuksen taloudellisen tehtävän, työvoiman valmistamisen näkökulmasta, työntekijän ei enää tarvitse valmistua koulutuksesta suoraan työammatin vaatimiin tehtäviin vaan korkeakoulutuksen tavoitteena on mahdollisimman laaja-alaisen näkemyksen muodostaminen opiskeltavasta alasta. Ihmisiä ei enää kouluteta tiettyyn tehtävään vaan tietyn sektorin työvoimaksi. (mm. Lehtisalo & Raivola 1992, 40; Alamäki 1992, 20.)

Pohtiessaan omia tulevaisuuden toivetyötehtäviä haastateltavat toivat esiin kehittämis-, suunnittelu-, koordinointi-, organisointi-, tutkimus-, kirjoittamis-, tiedotus-, sisällöntuotanto-, raportointi-, opettamis- ja kouluttamistehtäviä. Todennäköisimpänä työllistäjänä pidettiin julkista sektoria, mutta myös muut sektorit tuotiin esille. Tulevan työn halutaan olevan itsenäistä, haastavaa, monipuolista ja sellaista, jossa olisi kehittymismahdollisuuksia. Tulevan työpaikan tärkeimpinä viihtyvyyden tekijöinä pidettiin organisaation toimintatapoja, -kulttuuria sekä ilmapiiriä. Kiinnostavien työtehtävien luetteleminen tukee Mäkisen (2004) havaintoja tutkimuksessaan, jonka

mukaan yhteiskuntatieteiden opiskelijoiden oli melko hankalaa tietää, mitä tulevaisuuden työ on. Kuitenkin suuri osa heistä osasi kertoa, minkälaisista asioista ja työtehtävistä he olivat kiinnostuneita. Korhosen (2004) tutkimuksen mukaan yhteiskuntatieteelliseltä koulutusosalta valmistuneet työskentelivät vuoden kuluttua valmistumisestaan yleisimmin hallinto-, suunnittelu- tai kehitystehtävissä sekä asiakastyössä. Yhteiskuntatieteelliset koulutukset valmistavat opiskelijoitaan erityyppisiin asiantuntijatehtäviin hyvin laajasti eri alueille. Asiantuntijatehtävissä tiedonmuodostuksella on keskeinen osuus. (Mäkinen 2004, 59.)

Haastateltavat kokivat suurta epävarmuutta ja pelkoa tulevasta valmistumisesta. Pelkona oli töiden hakeminen, jo aiemmin mainittu ammattikuvan epäselvyys, tutkinnon kilpailukyky ja epämääräisyys, työkokemuksen puute ja oma osaaminen. Vaikka valmistuminen tuntuikin pelottavalta niin näkivät useimmat haastateltavista siinä myös positiivisia puolia. Valmistuminen nähdään mielenkiintoisena ja hauskana mahdollisuutena, jossa pääsee tutkailemaan, mihin kaikkialle voisi itseään tarjota.

Haastateltavat näkivät oman alan työtilanteen varsin positiivisena. Taantumasta huolimatta työtilanne nähtiin hyvänä, mutta ei loistavana. Taantumien seurauksena haastateltavat kokivat, että julkiselle sektorille oli tehty paljon supistamisvaatimuksia. Korkeakoulutetut ovat perinteisesti työllistyneet julkiselle sektorille, mutta viime vuosina julkisen sektorin osuus työllistäjänä on vähentynyt. Uudessa tilanteessa työpaikkoja joudutaan etsimään yhä enemmän yksityiseltä sektorilta. Siirtyminen akateemisesta koulutuksesta, erityisesti humanistisilta ja yhteiskuntatieteellisiltä aloilta, uudenlaisiin työtehtäviin on osoittautunut vaikeaksi. (Rajala & Rouhelo 1998.) Julkisen sektorin organisaatio- ja palvelurakennetta on pyritty tehostamaan 1990-luvun laman suurten taloudellisten supistusten seurauksena. Saman trendin oletetaan jatkuvan vielä 2010-luvulla. (OECD 1995) Yhteiskuntatieteellisen koulutusalan työttömyys on ollut nousussa koko maassa, vuonna 2002 työttömänä vuosi valmistumisen jälkeen oli 6,1 prosenttia. Sama luku kaikkien ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden joukossa oli 4,8 prosenttia. (Yliopistotilastot 2004 2005, 28-29.) Pitkällä tähtäimellä työllistymisestä oltiin kuitenkin luottavaisia. Oman työllistymisen edistävinä tekijöinä haastateltavat pitivät omaa aktiivisuutta ja tutkinnon laaja-alaisuutta.

Tässä kohtaa on oleellista huomauttaa yhdenlaisesta piilotyöttömyydestä, joka on noussut suomalaisenkin keskusteluun. Akateemisen työttömyyden näkymättömyydestä sekä korkeakoulutettujen sijoittumisesta koulutustaan vastaamattomiin tehtäviin. (Rinne 1998.) Haapakorven (1995) mukaan maistereista näyttää viimeisimpien vuosien aikana tulleen moniammattilaisia. Koulutusta vastaamatonta työtä pidetään koulutus- ja työpoliittisena ongelmana, mutta silti työnantajien näkökulmasta, kuten Korhonen (2004) on tutkinut, valmistuneet eivät saisi olla liian vaativia ensimmäisen työpaikan suhteen. Heidän mukaansa työkokemus koulutusta vastaamattomassa työssä on työttömyyttä parempi vaihtoehto. Vuonna 2002 ja 2003 tutkinnon ja työn vastaavuus Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellisestä valmistuneilla oli alle 60 prosenttia (Lammi & Järvinen 2005, 18).

Tulevaa työnhakua haastateltavat eivät pitäneet kovin helppona. Haastateltavat näkevät työnhaun prosessina, jossa tarkkaillaan työtarjontaa, ollaan aktiivisia ja lähetellään paljon hakemuksia. Haastateltavat pitivät työmahdollisuuksiaan laajoina, mutta vaikeasti hahmotettavina tai löydettävänä työmarkkinoilta. Työpaikkojen ja -tehtävien löytäminen esimerkiksi lehdistä tuntuu vaikealta. Osaltaan tähän vaikuttaa tutkinnon laaja-alaisuus, mutta ehkä myös piilevien työmarkkinoiden problematiikka, jota Rouhelo (2001) on tutkinut. Piilevillä työpaikoilla tarkoitetaan työpaikkoja, jotka eivät ole olleet avoimesti haettavissa. Vaikka työnhakemiseen liittyi paljon pelkoja, niin haastateltavat myös ymmärsivät, että työnhaku ja työpaikoista kilpaileminen on osa nykyistä yhteiskuntaa. Tätä huomiota tukevat myös monet tutkimukset, kuten Rinne (1998) ja Järvinen (1998).

Monissa tutkimuksissa on todettu, että yhteiskuntatieteellisillä aloilla on työllistymisongelmia, jos tutkinto ei ole valmistanut mihinkään tiettyyn profession. Erityisesti yksityisellä sektorilla työnantajat eivät tunne tarpeeksi tutkinnon sisältöä, joten oman osaamisen tunnistaminen ja markkinointi yhteiskuntatieteiden opiskelijoilla on erityisen tärkeää. Tämä on kuitenkin huomattu yhteiskuntatieteilijöiden heikkoudeksi. Opiskelijat eivät tunnista omaa osaamistaan eivätkä näin ollen osaa tuoda sitä tarpeeksi esille esimerkiksi rekrytointitilanteissa. (mm. Rouhelo 2001; Korhonen 2004; Kuhalainen 2003; Larjovuori 2002; Lammi & Järvinen 2005; Kirjonen 1997.)

Haastatellut opiskelijat siis näkivät korkeakoulutuksen edelleen hyödyllisenä ja työllisyyttä edistävänä asiana. Korkeakoulussa opittiin sellaisia valmiuksia, joita muualla ei pystynyt oppimaan. Sivuaineiden ja työharjoittelun tärkeyttä korostettiin erityisesti yhteiskuntatieteellisessä pääaineessa, josta ei valmistuta mihinkään tiettyyn ammattiin tai työtehtävään. Sivuaineiden ja työharjoittelun kautta pystyttiin suuntaamaan omaa erityistä opiskelukokonaisuutta ja saamaan tarkempaa kuvaa tulevasta työelämästä. Yliopiston ja työelämän suhteisiin toivottiin enemmän yhteistyötä. Työelämään siirtymisessä oman ammatti-identiteetin rakentamisen heikkous opintojen aikana toi epävarmuutta, mutta haastatellut osasivat kuitenkin tuoda esiin työpaikkoja ja -tehtäviä, jotka olisivat kiinnostavia. Valmistumista ajateltiin pelottavana mörkönä, mutta työtilanteen odotukset erityisesti pitkällä tähtäimellä nähtiin kuitenkin positiivisina. Tuleva työnhaku nähtiin tuskallisena, mutta kaikki haastatellut tuntuivat olevan valmistautuneita siihen.

Tutkimusaineistosta nousi kaksi erityisen tärkeää teemaa jatkotutkimusaiheiksi, jotka osittain limittyvät toisiinsa. Ensimmäinen niistä käsittelee yhteiskuntatietelijän ammatti-identiteetin rakentumista. Aikaisemmissa tutkimuksissa sekä tämän tutkielman näkökulmasta tarve yhteiskuntatietelijöiden oman osaamisprofiilin ja ammatti-identiteetin rakentamiseen jo opiskeluaikana olisi tarpeellista. Julkisen sektorin supistamisen myötä yhteiskuntatietelijöiden perinteinen työllistäjä on koko ajan enemmän ja enemmän siirtynyt yksityisen sektorin suuntaan. Pitäisi keksiä keinoja, millä tavoin yhteiskuntatietelijöiden omaa ammattikuvaa pystyttäisiin selkiinnyttämään niin, että heillä ei olisi niin suurta epävarmuutta tulevista työtehtävistä, tulevista työnantajista ja omasta osaamisesta. Toinen jatkotutkimusaihe liittyy yliopiston ja työelämän yhteistyön lisäämiseen. Tämä liittyy myös erityisesti yhteiskuntatieteelliseen näkökulmaan, josta osa syy yhteistyön tarpeeseen liittyy jo aiemmin mainittuun ammatti-identiteetin epäselvyyteen. Monilla muilla aloilla yhteistyö yliopiston ja työelämän kanssa on jo opintojen aikana hyvin vuorovaikutuksellista. Yhteiskuntatieteellisillä aloilla, joista ei valmistu mihinkään tiettyyn ammattiin tai työtehtävään tarvittaisiin selkeämpää yhteistyötä, joka edistäisi opiskelijoiden työelämäkäsitteitä.

LÄHTEET

- Ahola, Sakari (2004) Korkeakoulutus ja työelämä – lähtökohtia ilmiöön ja sen tutkimiseen. Teoksessa Tynjälä, Päivi & Välimaa, Jussi & Murtonen, Mari (toim.) Korkeakoulutus, oppiminen ja työelämä. Jyväskylä: PS-Kustannus, 15–36.
- Ahrio, Leena & Holttinen, Jari (1998) Työelämäpalautteella osuvuutta opiskeluun. Tampereen yliopiston opintotoimisto. Tutkimuksia ja selvityksiä 39.
- Alamäki, Kristiina (1992) Korkeakoulutetun työvoiman rekrytointi julkisella ja yksityisellä sektorilla. Oulu: Oulun yliopiston Opintotoimiston julkaisuja sarja A4.
- Alasuutari, Pertti (1999) Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino
- Broadly, Donald (1986) Piilo-opetussuunnitelma. Tampere: Vastapaino.
- Daly, Kerry J. (2007) Qualitative Methods for Family Studies & Human Development. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Haapakorpi, Arja (1994) Akateemisten työurat. Opintoasiain julkaisuja 7/1994. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Haapakorpi, Arja (1995) The Recession in Finland and the Labour Market for Academic Degree Holders. *European Journal of Education*, 30 (1), 105-110.
<http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=3&hid=103&sid=00df1c10-f76e-4146-9069-e56b091cabad%40sessionmgr4>. Viitattu 6.11.2009.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2004) Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Heikkilä, Jouko & Juva, Simo & Kettunen, Timo & Lahtinen, Matti & Tiihonen, Raakel (2008) Koulutuksen talouden käsikirja. Juva: PS-kustannus.

Honkanen, Virpi & Ahola, Sakari (2003) Kulttuurin koulutus ja uudet urat. Turku: Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti 61.

Huhta, Liisa & Tuulos, Titta (2000) Tuonpuoleinen. Tarinoita siitä, kuinka valmistuneet yhteiskuntatieteilijät löytävät töitä. Tampereen yliopiston opintotoimisto, tutkimuksia ja selvityksiä 42. Tampere: Tampereen Yliopistopaino.

Joutselainen, Liisa & Halonen, Sirpa (1990) Sosiaalipolitiikan perusteet. Helsinki: Valtionpainatuskeskus.

Jussi-Pekka, Sakari (2000) Akateemiset rekrytointipalvelut Suomessa. Oulu: Oulun yliopisto.

Järvinen, Marjo-Riitta (1998) Korkeakoulujen ja työelämän yhteistyö: retoriikkaa vai todellisuutta? Teoksessa Järvinen, Marjo-Riitta & Rinne, Risto & Lehtinen, Erno (toim.) Yliopistot ja muuttuva työelämä. Turku: Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja B:60, 65–100.

Kanervo, Otto (2006) Korkeasti koulutetut ja työ. Valintojen rationaalisuus eurooppalaisessa verailussa. Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti 68. Turku: Digipaino.

Kehm, Barbara M. & Teichler, Ulrich (1995) Higher education and employment. *European Journal of Education*, 30 (4), 407-422.
<http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=3&hid=108&sid=64ded61e-c036-49a1-a905-4419d28c906f%40sessionmgr110>. Viitattu 6.11.2009.

Kirjonen, Juhani (1997) Asiantuntijaksi työelämään. Teoksessa Kirjonen, Juhani & Remes, Pirkko & Eteläpelto, Anneli (toim.) Muuttuva asiantuntijuus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 30–47.

Kivinen, Osmo & Ahola, Sakari (1999) Higher education as human risk capital. Reflections on the changing labour markets. Higher Education 38 (2), 191-208.
<http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=3&hid=103&sid=01f8f9a5-b5e8-46de-81f8-9cc80c10e3ae%40sessionmgr110>. Viitattu 6.11.2009.

Kivinen, Osmo & Nurmi, Jouni & Kanervo, Otto (2002) Maisteriopista työuralle. Suomalaiset korkeakoulutetut eurooppalaisessa vertailussa. Opetusministeriö: Koulutus- ja tiedepolitiikan osaston julkaisusarja 94.

Koistinen, Pertti (1999) Työpolitiikan perusteet. Juva: WSOY.

Korhonen, Päivi (2004) Tutkinto ja työkokemus työllistymisen avaimina – Työurien käynnistyminen yhteiskuntatieteellisellä koulutusallalla.
<http://www.uta.fi/projektit/yhtis/selvitykset/korhonen.pdf>. Viitattu 12.11.2010.

Kuhalainen, Anni (2003) Työharjoittelu - työtä vai opiskelua? Selvitys Tampereen yliopistossa yhteiskuntatieteellisellä koulutusallalla opiskelevien työharjoittelukokemuksista. Tampere: YHTIS-projekti, Tampereen yliopisto.

Kuittinen, Matti & Rautopuro, Juhani & Väisänen, Pertti (1997) Joensuun yliopiston uusien opiskelijoiden opintokokemukset syksyllä 1995. Hallintoviraston raportteja ja selvityksiä: 18. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Lammi, Kaisa & Järvinen, Hanna (toim.) (2005) Tietoyhteiskunnasta luovaan yhteistyöhön. Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteilijöiden työllistyminen tietoyhteiskunnassa (YHTIS) -projektin loppuraportti 2001-2005.
<http://www.uta.fi/projektit/yhtis/selvitykset/loppuraportti.pdf>. Viitattu 10.12.2010.

Larjovuori, Riitta-Liisa (2002) Yhteiskuntatieteellisen koulutuksen imagokartoitus. Tampereen yliopisto: Liiketaloudellinen tutkimuskeskus.
<http://www.uta.fi/projektit/yhtis/selvitykset/larjovuori.pdf>. Viitattu 12.11.2010.

Latvala, Eila & Vanhanen-Nuutinen, Liisa (2001) Laadullisen hoitotieteellisen tutkimuksen perusprosessi: Sisällönanalyysi. Teoksessa Sirpa Janhonen & Merja

Nikkonen (toim.) Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Helsinki: WSOY, 21–43.

Laukkanen, Erkki (1988) Korkeakouluopinnot: Keskeyttäminen, viivästyminen ja ammatillinen epävarmuus. Helsinki: Taloudellinen suunnittelukeskus.

Lehtinen, Erno & Palonen, Tuire (1998) Yliopistojen rooli asiantuntijuuteen kouluttamisessa: Amerikkalaisten ja suomalaisten strategioiden pohdintaa. Teoksessa

Murphy, James (1993) A Degree of waste: the economic benefits of educational expansion. *Oxford review of Education*, 19 (1), 9-31.

<http://web.ebscohost.com/ehost/detail?vid=3&hid=4&sid=8afb35eb-944c-417b-823e-a087bdaba353%40sessionmgr14&bdata=JkF1dGhUeXBIPWNvb2tpZSxpcCx1aWQmc2l0ZT1laG9zdC1saXZl#db=aph&AN=9702213513>. Viitattu 6.11.2009.

Lehtisalo, Liekki & Raivola, Reijo (1992) Koulutuspolitiikka. Juva: WSOY.

Mielikäinen, Anu (2003) Vapautta ja vastuuta. Vapaa sivuaineopiskelu ja opiskelun yleisorientaatiot Tampereen yliopistossa. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Mielityinen, Ida & Moitus, Sirpa (toim.) Yliopistojen opiskelijavalintojen kartoitus (2002). Helsinki: Opetusministeriö, Koulutus- ja tiedepolitiikan osaston julkaisusarja.

Murtonen, Mari (2004) Motivaatio ja työtä koskevat käsitykset asiantuntijaksi kehittämisessä. Teoksessa Tynjälä, Päivi & Välimaa, Jussi & Murtonen, Mari (toim.) Korkeakoulutus, oppiminen ja työelämä. Jyväskylä: PS-Kustannus, 77–90.

Mäkinen, Mirka (2004) Mikä minusta tulee ”isona”? Yliopisto-opiskelijan ammattikuvan kehittyminen. Teoksessa Tynjälä, Päivi & Välimaa, Jussi & Murtonen, Mari (toim.) Korkeakoulutus, oppiminen ja työelämä. Jyväskylä: PS-Kustannus, 57–75.

Nieminen, Heli (2006) Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuus. Teoksessa Marita Paunonen & Katri Vehviläinen-Julkunen (toim.) Hoitotieteen tutkimusmetodiikka. Helsinki: WSOY, 215–221.

Nieminen, Mika & Tuunainen (1996) Teollisen ajan koulutussuunnittelulla jälkiteolliseen yhteiskuntaan. Teoksessa Helenius, Börje & Hämäläinen, Esa & Tuunainen, Juha (toim.) Kohti McDonald's -yliopistoa? Näkökulmia suomalaiseen korkeakoulu- ja tiedepolitiikkaan, 119–137.

OECD (1995). Reviews of national policies for education. Finland. Higher education. Paris: OECD.

Peräkylä, Anssi (2004) Reliability and validity in research based on naturally occurring social interaction. Teoksessa David Silverman (toim.) Qualitative research: theory, method and practice. Sage, London, 283–304.

Rajala, Jari & Rouhelo, Anne (1998) Yliopistosta työelämään – näkemyksiä akateemisten työllistymisestä. Teoksessa Järvinen, Marjo-Riitta & Rinne, Risto & Lehtinen, Erno (toim.) Yliopistot ja muuttuva työelämä. Turku: Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja B:60, 125–150.

Rautopuro, Juhani & Väisänen, Pertti (2002) Yliopisto-opintoihin sitoutumisen ja tavoiteorientaation merkityksestä. Kasvatus 33 (1), 6-20.
<http://elektra.helsinki.fi/se/k/0022-927-x/33/1/yliopist.pdf>. Viitattu 6.11.2009.

Reitzle, Matthias & Vondracek, Fred W. & Silbereisen, Rainer K. (1998) Timing of school-to-work transitions: A developmental-contextual perspective. *International Journal of Behavioral Development*, 22 (1), 7-28.
<http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=3&hid=4&sid=9444937f-2463-4525-9627-c6f6597bd860%40sessionmgr11>. Viitattu 6.11.2009.

Rinne, Risto (1998) Akateemiset tutkinnot muuttuvana työmarkkinavaluuttana. Teoksessa Järvinen, Marjo-Riitta & Rinne, Risto & Lehtinen, Erno (toim.) Yliopistot ja muuttuva työelämä. Turku: Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja B:60, 13–42.

Rouhelo, Anne (2001) Akateemisten työllistyminen, tulevaisuuden muutostuulet ja piilevät työmarkkinat. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisu A: 197. Turku: Turun yliopisto.

Ruth, Kimmo (2003) Rakennetyöttömyyden purkaminen. Projektin raportti. Työhallinnon julkaisuja nro 321. Helsinki: Työministeriö

Sainio, Juha (2008) Kitkaa ja kasautuvia ongelmia. Akateemisten työuran alkua hankaloittavia tekijöitä. http://www.aarresaari.net/pdf/Kitka_netti.pdf. Viitattu 1.12.2010.

Stenström, Marja-Leena & Laine, Kati & Valkonen, Sakari (2004) Ammattikorkeakoulusta valmistuneiden sijoittuminen työelämään. Teoksessa Tynjälä, Päivi & Välimaa, Jussi & Murtonen, Mari (toim.) Korkeakoulutus, oppiminen ja työelämä. Jyväskylä: PS-Kustannus, 109–125.

Strauss, Anselm & Corbin, Juliet (1990) Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques. Sage: Newbury Park.

Takkinen, Terhi & Vahtikari, Tanja (2000) Humanisti, missä olet, mitä teet? Tampereen yliopiston humanistisesta tiedekunnasta valmistuneiden näkemyksiä omasta työllistymisestään. Tampereen yliopiston opintotoimisto, tutkimuksia ja selvityksiä 43. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Tampereen yliopiston rekryointipalvelut (2002) Tampereen yliopistosta vuonna 2000 valmistuneiden työelämään sijoittuminen. http://www.uta.fi/rekryointi/opiskelijalle_ja_tyonhakijalle/uraseuranta/maisterit/sijoittumisseuranta00.pdf. Viitattu 12.11.2010.

Tampereen yliopiston rekryointipalvelut (2003) Tampereen yliopistosta vuonna 2001 valmistuneiden työelämään sijoittuminen. http://www.uta.fi/rekryointi/opiskelijalle_ja_tyonhakijalle/uraseuranta/maisterit/sijoittumisseuranta01.pdf. Viitattu 12.11.2010.

Tampereen yliopiston rekryointipalvelut (2004) Tampereen yliopistosta vuonna 2002 valmistuneiden työelämään sijoittuminen.

http://www.uta.fi/rekryointi/opiskelijalle_ja_tyonhakijalle/uraseuranta/maasterit/sijoittumis seuranta02.pdf. Viitattu 12.11.2010.

Tchibozo, Guy (2002) Meta-functional criteria and school-to-work transition. *Journal of Education and Work*, 15 (3), 337-350.

<http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=3&hid=4&sid=36ce546c-698e-49cb-971c-5b55c5f202e1%40sessionmgr4>. Viitattu 6.11.2009.

Teichler, Ulrich (1998) The transition from higher education to employment in Europe. *Higher Education in Europe*, 23 (4), 535-558.

<http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=3&hid=4&sid=6626d922-fbe9-41e5-91a4-5fa24d723da6%40sessionmgr4>. Viitattu 6.11.2009.

Teichler, Ulrich & Kehm, Barbara M. (1995) Towards a New Understanding of the Relationships between Higher Education and Employment. *European Journal of Education*, 30 (2), 115-132.

<http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=3&hid=8&sid=00df1c10-f76e-4146-9069-e56b091cabad%40sessionmgr4>. Viitattu 6.11.2009.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuulos, Titta (2001) Suuntana työelämä. Tutkimus yhteiskuntatieteilijöiden ammatti-identiteetin muotoutumisesta opiskeluaikana. Sosiaalipsykologian Pro gradu –työ. Tampere: Tampereen yliopisto.

Tynjälä, Päivi & Helle, Laura & Murtonen, Mari (2002) A Comparison of Students' and Experts' Beliefs Concerning the Nature of Expertise. Teoksessa Pantzar, Eero (toim.) Perspectives on the age of the information society. Tampere: Tampere University Press, 29-49.

Tynjälä, Päivi & Nuutinen, Anita (1997) Muuttuva asiantuntijuus ja oppiminen korkeakoulutuksessa. Teoksessa Kirjonen, Juhani & Remes, Pirkko & Eteläpelto, Anneli (toim.) Muuttuva asiantuntijuus. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos, 182–195.

Tynjälä, Päivi & Slotte, Virpi, Nieminen, Juha & Lonka, Kirsti & Olkinuora, Erkki (2004) Yliopistosta valmistuneet työelämässä. Teoksessa Tynjälä, Päivi & Välimaa, Jussi & Murtonen, Mari (toim.) Korkeakoulutus, oppiminen ja työelämä. Jyväskylä: PS-Kustannus, 91–107.

Valtiotieteilijä 5-2010. Uudenlaista kysyntää yhteiskuntaosaajille - ei vain virkamiehiksi, 22-25.

Viren, Matti (2004) Akateeminen työttömyys on jo todellinen ongelma. Acatiimi 10/2004.

Virolainen, Maarit & Valkonen, Sakari (2002) Ammattikorkeakouluista ja yliopistoista työelämään. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, Tutkimuslauseita 16.

Välimaa, Jussi & Tynjälä, Päivi & Murtonen, Mari (2004) Johdanto. Teoksessa Tynjälä, Päivi & Välimaa, Jussi & Murtonen, Mari (toim.) Korkeakoulutus, oppiminen ja työelämä. Jyväskylä: PS-Kustannus, 5–12.

Witz, Anne (1992) Professions and patriarchy. London: Routledge.

Yliopistotilastot 2004 (2005). Taulukoita KOTA-tietokannasta. Opetusministeriön julkaisuja 26/2005. Helsinki: Opetusministeriö.

LIITTEET

LIITE 1:

Teemahaastattelurunko

Taustatiedot:

- ikä
- perhetaustat/ketä talouteen kuuluu
- asumismuoto
- pääaine
- tutkinnon aloittamisvuosi
- aiemmat tutkinnot/koulutus/pääaineen vaihto
- valtion tukien riittävyys omiin opintoihin
- opintolainanotto

Opinnot:

- miksi hakeuduit
- oma ala
- menikö opiskelu ja valmistuminen odotusten mukaisesti
- opiskelun mielekkyys
- aloitettuasi opiskelun tiesitkö mihin työhön koulutuksesi valmistaa?
- muuttuivatko/vahvistuivatko ajatukset työelämästä, -aloista ja -paikoista opiskelun eri vaiheissa
- sivuaineet:
  - opintojen suunnitelmallisuus työelämää silmällä pitäen
  - sivuaineiden tärkeys
  - omat sivuaineet ja niiden merkitys
- opinto-ohjaus:
  - onko käytetty, millaista
  - selkiyttikö opintoja
- korkeakoulun ”valmistu nopeasti” –politiikan vaikutukset
- korkeakoulutuksen hyödyllisyys
- yliopiston antamat valmiudet
- työharjoittelu:
  - työtehtävät
  - vastasiko koulutusta
  - onnistunut kokemus
  - työharjoittelun tärkein anti
  - portti työelämään ja verkostot
  - yliopiston vinkit harjoittelupaikkoihin ja tehtäviin
- muu työkokemus, oma ala tai muu, niiden merkitys
- koulutuksen ja työelämän suhde

Työelämä/työllistyminen:

- valmistumisaika
- tilanne valmistuneena töiden saannin näkökulmasta
- tulevaisuus viiden ja kymmenen vuoden päähän

- yleiset toiveet tulevaisuudelle
- tulevat työtehtävät ja toiminta-alat. Esimerkkejä.
- työmarkkinat
- työtilanne
- mitä olet valmis tekemään työn puolesta
- tunnelmat työelämään siirtymisestä
  - varmuudet/epävarmuudet
  - opittujen taitojen riittävyys
  - oman alan asiantuntijuus
  - työnhakemisen prosessi
- mitä termit tuovat mieleen
  - korkeakoulutetut työttömät
  - yli-, liika- ja ohikoulutus
  - eläkepomme
  - koulutusta vastaava työ

Ihante työpaikka:

- sektori
  - organisaation koko
  - työsuhteen laatu
  - työtehtävät ja työn sisältö
  - etenemismahdollisuudet
  - omat tärkeimmät ominaisuudet
  - työnantajan tärkeimmät ominaisuudet
  - työelämän vaatimukset
- vapaa sana

LIITE 2:

TUTKIMUSLUPA

Olen neljännen vuoden sosiaalipolitiikan opiskelija Tampereen yliopistossa ja teen pro gradu –työnäni haastattelututkimusta Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan opiskelijoiden työllistymisestä ja sen odotuksista. Haastattelun on arvioitu kestävän vajaan tunnin ja se nauhoitetaan digisanelimella. Haastattelu kirjataan tekstitiedostoksi ja siinä yhteydessä haastateltavien ja haastattelussa tulevien muiden henkilöiden nimet muutetaan peitenimiksi. Haastattelulla saatuja tuloksia tullaan käyttämään vain tieteellisiin tutkielmiin. Haastateltavalla on oikeus kieltäytyä tai peruuttaa osallistumisensa missä vaiheessa tahansa. Pro gradu –työtäni ohjaa Tampereen yliopiston sosiaalitutkimuksen laitoksen opettaja Jouko Nätti (jouko.natti@uta.fi). Jos haastateltavalle tulee jatkossa kysymyksiä tutkimuksesta niin voi ottaa yhteyttä haastattelijaan p.040-832 0098 tai nina.raihala@uta.fi.

Tästä tutkimusluvasta on tehty kaksi versiota, josta toinen jää haastateltavalle ja toinen tutkielman tekijälle.

Tampereella XX.XX.2010

Haastateltava

Nina Räihälä

Haastattelija